

8. PREDICA ÎN BISERICA NOASTRĂ. *Studiu prin exemplificări (până în sec. al XX-lea)*

Pentru o propovăduire eficientă, corespunzătoare cu realitățile și implicațiile misionare actuale din țara noastră, socotim imperios necesar a se cunoaște eforturile omiletice depuse de bărbați reprezentativi ai Bisericii noastre, de-a lungul veacurilor. Evident, spațiul relativ restrâns pe care și-l propune studiul de față obligă la o retrospectivă limitată. Fie și așa, analiza va fi utilă pentru observarea, măcar în linii mari, a preocupărilor misionar-predicatoriale, o dată cu urmărirea câtorva teme abordate, a tehnicii de amvon, a evoluției limbajului omiletic etc.

Se cunoaște din Istoria Bisericii Române că teritoriul țării a fost străbătut dintru început de pașii diferiților misionari creștini, între care se numără și Sf. Apostol Andrei, iar după unele cercetări mai noi și Sf. Ap. Filip. Mai târziu, prin secolul al IV-lea, a predicat în ținuturile strămoșilor noștri și episcopul daco-roman Niceta de Remesiana († după 414)¹. În secolele următoare mărturiile sunt puține, iar predici păstrate efectiv nu avem până în secolul al XVI-lea. Sunt amintiți, însă, alți misionari-predicatori, precum călugării dominicani, care pe la 1230 propovăduiau prin ținuturile oltene din zona Severinului și Grigore Țamblac (sec. al XV-lea), preot al Patriarhiei din Constantinopol, care, trimis de această patriarhie în Moldova și primit cu toate onorurile de Alexandru cel Bun la Suceava, va ține mai multe predici, dintre care unele chiar în limba română². Din păcate nici una nu ni s-a păstrat. Episcopul Melhisedec Ștefănescu, în *Viața și scrierile lui Grigore Țamblac*, citită la ședințele Academiei Române, din 27 ian. - 3, 10 și 17 feb. 1883, face la un moment dat această afirmație: „De la Grigore Țamblacu au rămasu posterității mai multe predice și panegirice, unor persoane iubite și stimate de dânsulu... Toate în limba sârbească”³.

Nu este exclus, însă, ca Grigore Țamblac să fi rostit unele predici în limba română. Episcopul Melchisedec Ștefănescu vorbește, în același document, despre „familia românească și locul nașterii lui Țamblac”⁴. Între predicile rostite unele se înscriu în genul parenetic, ca de exemplu „Cuvântulu lui Țamblacu ținutu la Moscova la mormântulu unchiului său Kiprian”⁵, așadar un necrolog.

¹ Vezi Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, p. 307; de asemenea, Pr. prof. dr. Ștefan Alexe, *Sfântul Niceta de Remesiana și ecumenicitatea patristică din secolele IV-V*, Teză de doctorat, în S.T. XXI, 1969, nr. 7-8, p. 453-587 (și extras, București, 1969, 141 p).

² Diac. dr. Gh. Comșa, *Istoria predicii la români*, București, 1921, p. 8-9.

³ Melchisedec ȘTEFĂNESCU, *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac*, București, 1883, p. 79. Părintele prof. M. PĂCURARIU, face această mențiune: *Grigore Țamblac a scris și a rostit la Suceava - în limba slavă- un număr însemnat de predici (după unii 23, după alții numai 5)*, IBR, București, 1980, vol. I., p. 401. Diac. dr. Gh. COMȘA, în *Istoria predicii la români...*, notează că de la Grigore Țamblac rămân 8 predici. N. CARTOJAN zice că 17; vezi *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 47: *despre Sf. Taine; despre răposați; viața monahală; despre lăsatul sec de brânză; Nașterea Sf. Ioan Botezătorul; Sf. Ap. Petru și Pavel; Preacinstirea Maicii Domnului; laudă celor trei tineri și proorocului David*, p. 9.

⁴ *Viață și scrierile...*, p. 2; însuși numele Țamblac, derivă -după afirmațiile episcopului academician- din Țimblacu = Semi-vlach; „așa îl numesc scriitorii ruși, „Țimblachu”, *ibidem*. Melchisedec Ștefănescu admite și posibilitatea ca Gr. Țamblac să fie înmormântat la mănăstirea Neamțu, după voința sa, ceea ce ar întări ipoteza originii sale românești: „Tradiția păstrată la Mănăstirea Neamțu despre moartea lui Țamblacu în acea mănăstire și înmormântarea lui acolo, are toată probabilitatea de adevăr istoric”, *Ibidem*, p. 107. N. CARTOJAN, este însă de altă părere: „era bulgar”, *op. cit.* p. 47, considerând, totodată, că „studiul lui Melchisedec este depășit...”, *ibidem*, p. 48.

⁵ *Ibidem*, p. 80.

S-ar mai putea vorbi de unele mărturii ale prediciei, dar socotim nepotrivit să continuăm, atâta vreme cât sunt doar menționate în documente auxiliare și nu s-au păstrat efectiv. De aceea recurgem la o metodă practică: ne vom opri la câteva dintre cele mai reprezentative repere ale prediciei românești, propriu-zis la cele care s-au păstrat, plecând de la cele mai vechi și ajungând cât mai aproape de zilele noastre, pomenind nume și cuvântări, însoțite de mici comentarii. Vom avea, în acest mod, o mică imagine cronologică a evoluției prediciei la români, atât sub aspectul conținutului, cât și al formei. Vom observa, totodată, evoluția limbajului omiletic, care – în pofida modernizării firești – nu va pierde dulceața limbii „vechilor cazanii”, vorba poetului-preot Al. Mateevici⁶. Deschizând cu emoție paginile acestor cărți vechi, încărcate de sfințenia și râvna bărbaților aleși care le-au scris, simți nevoia să rostești o dată cu Eminescu, poetul nostru cel de toate zilele: „Când privesc zilele de aur a scripturilor române/ Mă cufund ca într’o mare de visări dulci și senine/ Și în jur parcă-mi colindă dulci și mândre primăveri,/ Sau văd nopți ce’ntind deasupra-mi oceanele de stele,/ Zile cu trei sori în frunte, verzi dumberăvi cu filomele,/ Cu izvoare-ale gândirii și cu râuri de cântări...”⁷.

1. Prima predică păstrată în literatura noastră omiletică este ***Cuvântarea lui Neagoe Basarab la a doua îngropare a osemintelor mamei sale Neaga și a copiilor săi: Petru, Ioan și Anghelina, la mănăstirea Argeș***⁸.

Pentru importanța ei deosebită prezentăm textul integral:

Prea iubite Vlădică Macarie, cela ce ești cu mila și cu darul lui Dumnezeu ales și pus înaintea noastră, de ne luminezi și ne strălucești ca razele soarelui, ca să ne arăți și să ne înveți calea lui Dumnezeu și nouă. Așijderea și voi, părinți, care sunteți cu aceeași milă ai aceluiași Dumnezeu aleși, și egumeni din sfintele mănăstiri și lavre, și pentru dragostea lui Hristos ați lăsat hrana veacului acestuia și ați poftit să dobândiți fața lui Dumnezeu cea bună, și să ajungeți viața cea de veci. Dumnezeu, care este mult milostiv și bun, să vă dea după mila Lui, să nu se lipsească pofta voastră de cererea Lui. Și voi, preoților și slujitorii Bisericii, care slujiți sfintelor mănăstiri, să primească Dumnezeu pofta și ostenelele voastre și să înfloriți în cer în veci ca crinul. Asemenea și vouă, boieri, mireni, bogați și săraci, bărbați și femei, câți doriți să dobândiți milă de la Dumnezeu. O, bunul meu părinte, vlădică Macarie, și voi, iubitori de Hristos, cinstiți egumeni, și voi, fraților preoți și poslușnici, care totdeauna lăudați pe Dumnezeu, așijderea și voi toți câți sunteți buni slăvitori creștini și vă chemați mireni și aduceți laudă lui Dumnezeu în toată vremea, să dea Dumnezeu să nu se despartă slava Lui de la voi. Ascultați-mă și pe mine, ticălosul, cu ușurare și cuvintele mele le auziți și le primiți fără dosădire, că am să vă spun un dor al inimii mele foarte amar și cu foc și să mă iertați într-acest ceas zicând puține cuvinte către oasele maicii mele, că, fără de iertăciunea voastră, nu voi putea grăi.

O, maica mea și născătoarea mea, ia și tu iertăciune de la părinți și de la frați, că voi să încep a grăi către tine, cu multe lacrimi și cu grele și nenumărat suspine, ci te rog să mă ascuți cu dragoste, că voi să îndrăznesc să fac orăție către oasele tale cele ostenitoare!

O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vreme însărcinată cu mine, ziua și noaptea, și încă nu numai ziua și noaptea, ci în toată vremea și în tot ceasul ai fost însărcinată și împovărată cu trupul meu până la vremea ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști. Atunci, o, maica mea, atâtea griji și scârbe ai avut, câte ai avut și la moarte! Deci, cu porunca lui Dumnezeu, adaoase Sfinția Sa ție viață și mie naștere. Și după aceea, încă mai multe ostenele și scârbe ai petrecut pentru mine, cât stau și eu de mă mir de mulțimea lor și nu pot să socotesc și să număr ostenelele tale cât te-ai

⁶ Mărturisită în cunoscuta poezie "Limba noastră".

⁷ *Epigonii*, strofa I; vezi Ediția critică semnată de Perpesicius, Editura "Vestala", București, 1994, p. 31.

⁸ Publicată de Nicolae Iorga, în *Cuvântări de înmormântare și de pomenire*, Vălenii de Munte, 1909, p. 7-17.

ostenit pentru mine! Știu pe albină că se ostenește și ea mult, și niciodată, de dulceața florilor, nu se poate sătura de osteneală, încât mi se pare că ea este mai ostenitoare decât alte zburătoare. Însă am socotit și am chibzuit că aceea numai ziua se ostenește, iar noaptea ea se odihnește. Dar pe tine, o, draga mea maică, eu te-am găsit mai ostenitoare decât ea, - pentru ce? Pentru că albina noaptea se odihnește. Asemenea și alte păsări ale cerului toate, și peștii din fundul mării, toți atunci se odihnesc; iar tu, maica mea, niciodată n-ai avut odihnă, nici ziua, nici noaptea, nici măcar un ceas, nici te-ai săturat vreodată de osteneală. Pentru aceea, iubita mea maică, te numesc pe tine că ai fost mai ostenitoare decât albina și decât păsările cerului și decât peștii mării.

O, maica mea, iar când ai vrut să te odihnești de ostenele tale, mare dor și dragoste ai avut în inima ta pentru mine. Atunci ai luat alte ostenele, mai mari și mai multe. Eu eram înaintea ochilor tăi mai luminat decât razele soarelui și niciodată n-ai avut înaintea ochilor tăi altă lumină mai luminoasă decât pe mine, nici inima ta n-a avut altă avuție mai dragă decât pe mine. Drept aceea, o, maica mea, știu că inima și ochii tăi până la moartea ta nu s-au putut sătura de mine și de vederea mea. Și atunci nu mi se întâmplă să fiu cu tine, ca să se sature ochii tăi de mine și eu, fiul tău, să iau iertare și blagoslovenie de la tine. Și poate pentru că n-am avut eu dragoste din toată inima către tine, n-am ajuns să fiu la moartea ta, ca să se îndulcească inima ta de mine, dacă în vremea vieții tale nu te-ai săturat de dragostea mea, ci încă și la moartea ta și-a rămas inima aprinsă de dorul și de mila mea și ochii tăi nu s-au săturat de vederea mea. De aceea, mi se umple sufletul de întristare, căci am rămas lipsit de tine, și apoi am căzut în mirare mare și nepricepere și nu știu în ce chip voi putea face odihnă sufletului meu, pentru că nu am fost la moartea ta.

Deci, unii mi-au spus că te-au întrebat: ce vom face pentru sufletul tău, după moartea ta? Iar tu ai zis: Fiindcă inima mea niciodată nu s-a putut sătura de dragostea iubitului meu fiu, a lui Neagoe, de aceea și eu acum îmi pun toată nădejdea sufletului meu și zic: cum m-am nevoit și m-am ostenit eu pentru dânsul, așa doar se va osteni și el pentru sufletul meu.

De aceea, eu, maica mea, dacă am auzit porunca și învățătura ta pe care le-ai lăsat pentru mine, pentru ostenele tale cu care te-ai ostenit pentru mine, și eu încă mă voi osteni pentru tine și pentru dragostea cu care m-ai iubit. Și eu încă voi iubi sufletul tău și-mi voi aduce aminte de păcatele mele.

Deci, maica mea, eu, cu firea mea, nu aflu alt ajutor mai îmbunătățit și mai milostiv decât pe Maria Preacurata Fecioară și maica lui Iisus Hristos Dumnezeu nostru cel viu, pentru că de la dânsa au fost toate milele și bunătățile și către dânsa am strigat și am zis: O, Preacurată stăpână, maica lui Dumnezeu și preabună ajutătoare, care ești aleasă din toate neamurile, că numai pentru tine își întoarce Dumnezeu fața Sa întru bunătate către noi, robii Săi. Pentru tine ni s-a deschis Împărăția Cerului, pentru tine ni s-a dăruit hrana raiului; pentru tine, iadul a fost robit și satana rușinat; pentru tine am fost izbăviți din legături și din putrejunie și din temnițele iadului. Tu ești calea vieții și pentru calea ta au câștigat toți dreptii Împărăția cerului. Tu ești vița cea adevărată, care ai făcut nouă strugurele cel copt, din care ne-a curs băutura mântuirii, care este mai dulce decât mierea și decât fagurele. Pentru tine au fost duși dreptii întru Împărăția Cerului. Tu ești masa cea dreaptă și curată care ne-a adus pâinea cea cerească, din care au mâncat dreptii și au luat bucuria cea nespusă și negrăită, și pentru tine toți s-au bucurat.

Pentru aceea, și eu, maica mea, am cugetat că doar am dobândi ceva bucurie de la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu și ajutătoarea cea bună, că noi toți din păcate suntem născuți și iarăși păcatului lucrăm, iar pentru mila lui Dumnezeu și a Preacuratei Lui Maici doar nu te va lăsa să fii osebită de la fața Lui cea bună. Că pe mine așa m-a dus firea și cugetul, că Maica Domnului nostru Iisus Hristos este milostivă către toți creștinii care o iubesc.

Drept aceea și eu m-am nevoit și am început a zidi Sfinției Sale casă din temelie și nu nădăjduiam ca să o isprăvesc și să o văd sfârșită. Iar Preacurata Fecioară și nevinovata Maică a marelui Împărat ceresc, ea n-a băgat în seamă păcatele mele, ci a săturat ochii mei de dorul ce

doream și am văzut casa Ei gata și sfârșită. Și dacă am văzut așa, m-am umplut de bucurie și săltându-mi inima de veselie, am zis în lauda ei: O, Preacurată Fecioară, Scaunul și lăcașul Cuvântului lui Dumnezeu, fie numele tău lăudat de acum până în veci, că eu, robul tău, nu am nădăjduit să văd pofta inimii mele deplin, nici casa ta sfârșită. Iar după acea bucurie cu care m-am bucurat văzând casa ei sfârșită, eu mi-am adus aminte de cuvintele tale, pe care le-ai poruncit la moartea ta, zicând ce-ți trebuie după moarte să fac eu sufletului tău. Dar eu n-am știut ce lucru ar putea fi mai mare și mai bun. Așadar, am adus oasele tale ca să se îngroape în sfânta casă a celei ce a născut pe Dumnezeu. Iar la aducerea oaselor tale, eu, pentru păcatele mele, iar nu am putut veni ca să mă satur de dorul tău, ci am trimis în locul meu pe iubiții mei fii Teodosie, Petru și Ioan și pe dragele mele fiice Stana, Luxandra și Anghelina, ca măcar ei să se sature de dorul oaselor tale, pentru că ei îți sunt fii și ție, după cum îmi sunt mie, și pe care Dumnezeu i-a luat în cămara Sa cea cerească.

O, fiul meu, Petre, iată că-ți trimit coroana și diademele, pentru că tu-mi erai stâlparea mea cea înflorită, de care pururea se umbreau și se răcoreau ochii mei. Iar acum stâlparea mea s-a uscat și florile ei s-au veștejit și s-au scuturat și ochii mei au rămas arși și pârlțiți de jalea înfloririi tale. O, iubitul meu Petre! Eu gândeam și cugetam să fii Domn și să veselești bătrânețele mele oarecând cu tinerețele tale și să fii biruitor pământului. Iar acum, fiul meu, te văd zăcând sub pământ, ca trupul oricărui sărac. Într-o vreme îmi erai drag, iar acum te-am urât; într-o vreme îmi era milă de tine, iar acum nu-mi este milă; într-o vreme erai bogat, iar acum ești sărac; într-o vreme, fiul meu, te vedeam pe pământ, iar acum te văd sub pământ. Puțină vreme te-ai arătat ca o floare frumoasă înaintea ochilor mei și numaidecât te-ai dus sub pământ. Eu credeam să mă vezi tu pe mine sub pământ, dar te-am văzut eu pe tine îngropat.

O, fătul meu, căci nu mă acoperi mai bine pământul pe mine decât pe tine și mă lăsași la bătrânețele mele, când era vremea să se odihnească de către tine. Tu, atunci, n-ai nici o grijă de mine, ci m-ai lăsat să fie totdeauna inima mea arsă și aprinsă de jalea ta și ochii mei să fie la bătrânețele mele tot plini de lacrimi, ziua și noaptea. O, fiul meu, mai bucuros aș fi dat traiul și zilele mele, ca să fii tu viu. Eu îți gătisem haine domnești, ca să te îmbraci cu ele și să te împodobești, ca să veselești inima mea și să usuci aceste lacrimi din ochii mei; iar acum trupul tău se dezbracă de hainele pe care i le-am gătit și se îmbracă în pământ, dintru care a fost luat, după cum zice Dumnezeu: „Din pământ ești, și iar în pământ te vei întoarce”. Iar sufletul tău vede alte vederi și nu știu dintr-acele vederi ce va fi văzând sufletul tău; milostivi-se-va Dumnezeu să-ți îmbrace sufletul tău cu mila Sa. Ci mă tem ca să nu fie sufletul tău rămas cumva nesătul de fața lui Dumnezeu pentru păcatele mele.

Însă, după acestea toate, iată că-ți zic: Scoală, fătul meu, scoală, că au venit și oasele moașei tale (bunicii) la tine, ca să se odihnească și ele lângă tine, pentru că și ție îți este mumă ca și mie. Și, împreună cu ele, am trimis și podoabele tale: coroana și surguciul tău și diademele. Să se puie cununa și surguciul tău la Pantocrator (m-rea din Muntele Athos n.n.), ca să se împodobească cu ele, ca doar s-o milostivi Domnul Dumnezeu spre voi și v-ar dărui cununile cele ce nu vor trece niciodată. Iar diademele să se puie la veșmântul Precistei, ca să se milostivească spre voi și să vă acopere sub veșmântul ei la înfricoșata judecată și să vă dea viața cea de veci, care nu va trece niciodată.

O, iubiții mei fii și avuția inimii mele cea scumpă și lumina ochilor mei cea strălucitoare, tu, fătul meu Teodosie și voi, dragele mele cocoane, Stano și Luxandro, acum muma mea și moașa voastră se îngroapă sub pământ, după porunca lui Dumnezeu. Sculați-vă voi și alergați către îndurătorul și stăpânul nostru Iisus Hristos și către Preacurata a lui Maică și, cu multă frică și umilință, cuprindeți în brațe cinstitele lor icoane, pentru mumă-mea și moașa voastră și pentru feciorii mei și frații voștri și ziceți așa: O, Stăpâne Hristoase, Împărate atotțiitorule, bunule și iubitorule de oameni, Doamne și Dumnezeu cel nemincinos, care ai zis că: „Pe cel ce va veni către Mine, nu-l voi goni afară”, drept aceea și noi, robii Tăi, nu aflăm decât pe Tine. Pentru aceea alergăm către Tine, ca să ne miluiești, însă nu după păcatele noastre, ci după mila Ta cea multă, care nu o știe nimeni de unde vine, nici o poate socoti. Că noi, Doamne, suntem

zidirea Ta, ci nu lăsa, Doamne, pe strămoașa noastră și pe frații noștri, făptura mâinilor Tale, să fie batjocoriți de Satana, ci-i primește în cămara Ta cea bună, - nu doar ca pe niște drepți, ci ca pe niște argați de cei mai proști (simpli, n.n.).

Părintele meu, chir Macarie, și voi, egumeni și preoți, și alți frați câți vă aflați întru Hristos, toți pe care v-am rugat și mai înainte să am iertare și blagoslovenie de la voi, ca să fac puțină rugă către oasele maicii mele. Pentru aceea, cât am putut pricepe dintr-o parte oarecare, eu am zis și m-am rugat, dar să vă fie fără supărare ca să mă rog către Domnul nostru Iisus Hristos pentru sufletul maicii mele. Că de așa fi și vrut să mă rog mai înainte, eu n-am îndrăznit a grăi cuvânt către Dumnezeu, că sunt îngreunat și însărcinat de păcate; iar, cu ajutorul și cu blagoslovenia voastră, acum eu voi îndrăzni a grăi și a mă ruga lui Dumnezeu, împreună cu voi, cu toți.

O, Împărate atotțiitorule, Dumnezeu cel milostiv și iubitor de oameni, către Tine cad, Domnul meu, și Te rog pentru mielușeaua Ta și muma mea; pentru mila Ta cea mare, să nu fie despărțită de turma Ta, în prăpăstiile cele adânci, nici să fie biruită de fiarele cele cumplite și nemilostive. Ci Tu, Păstorul cel bun, o întoarce în staulul Tău și o scoate din adâncul prăpăstiilor, și o izbăvește de fiarele cele cumplite și nemilostive, și o primește în turma Ta. Că numai spre mila Ta ne nădăjduim, Doamne Dumnezeu meu. Că mila Ta n-are început, nici sfârșit. Și pentru dragostea noastră Tu ai făcut cerul și încă Te-ai făcut și fecior lui Adam, și pentru dragostea noastră fața obrazului Tău cea dulce și luminată o ai dat spre lovire de palme și spre scuire și ocară neamului jidovesc, celui nemulțumitor. Pentru noi ai stătut la judecată înaintea Caiabei. O, frică și minune, cum robul ședea, iar Împăratul sta în picioare! Cum Ana îl batjocorea, iar Împăratul cerurilor se smerea! Pentru dragostea noastră, Împărate Hristoase, ai lăsat cetatea cea cerească și Te-ai pogorât de ți-ai răstignit trupul pe Cruce în cetatea ovreiască și Te-au adăpat cu oțet și cu fiere. Pentru noi ai luat palme peste obraz și pătrundere de piroane. Și când Te-au împuns cu sulița în coastă, fără de milă, atunci soarele s-a ascuns, luna nu și-a mai dat lumina ei, stelele cerului s-au întunecat, cerurile s-au înfricoșat, pământul din temelie s-a cutremurat, întuneric a fost peste toată lumea, catapeteasma templului s-a rupt și pietrele s-au sfărâmat.

Iar când te-a văzut spânzurând pe Cruce, cine ar putea spune lacrimile curatei Fecioare și ale iubitelor Tale ucenice! Atunci s-a pogorât Arhanghelul Mihail și cu Gavriil, cu Heruvimii cei cu ochi mulți și cu Serafimii cei cu câte șase aripi și neputând să caute spre mulțimea răbdării și smereniei Tale, și-au acoperit fețele cu aripile lor și se mirau și ei de atâta răbdare și smerenie ce ai arătat pentru noi! Iar, pe urmă, câți Te-au iubit și s-au închinat sfintelor Tale patimi și răstignirii Tale, au zugrăvit icoane, cinstitul și prea luminatu-ți chip, iar câți au fost necredincioși și n-au crezut în Tine, au venit către icoana chipului Tău și împărătescul Tău trup l-au împuns cu sulița și, - o, minune! - a curse sânge, ca și mai înainte.

O, Doamne, Împăratul meu, atâta dragoste și patimi ai pus pentru noi, cât nimeni nu poate socoti nici numărul milele Tale câte sunt, nici de când s-au început, nici când se vor sfârși.

Drept aceea, și eu, nevrednicul robul Tău, care sunt mai păcătos decât toți oamenii, dimpreună cu roaba Ta și muma mea Neaga, și cu zidirea Ta și feciorii mei, ne închinăm răstignirii Tale și ranelor Împărăției Tale, pe care le-ai răbdat pe Cruce pentru noi, oamenii, și slăvim Învierea Ta, Dumnezeu nostru, pentru că printr-înșa a fost iadul robilor și spart, și fața Satanei, cea scârnavă și spurcată, a fost rușinată, iar drepții au luat viața de veci.

Vezi, fătul meu, Teodosie, cât este de bun Dumnezeu! Pentru aceea, cu nevoie și cu umilință, te scoală și te închină lui Iisus Hristos, că nu se cade să stea împărăteștile și nevinovatele rane necercetate de noi; ci ia surguciul robului lui Dumnezeu, fiului meu și al fratelui său, al lui Petru, și acopere cu el cinstitele rane ale Domnului nostru Iisus Hristos și să mi te închini, fătul meu, și să săruți rana cea cinstită a Domnului Hristos, pentru muma mea și moașa ta, Neaga, încă și pentru mine și pentru frății tăi, pentru Petru, și Stana și Anghelina, deci și pentru mine, fătul meu. Și te roagă lui Dumnezeu să te miluiască și să-i fie milă de tine și

în acest veac, și în cel ce va să fie. Că Dumnezeu este mult milostiv și El însuși zice: „Oricine va veni la Mine, nu-l voi scoate afară”. Pentru aceea și noi, către nimeni altul nu ne întoarcem fețele, ci numai către îndurările și milele lui Hristos, ca doar s-o milostivi spre noi și ne va da traiul și viața Sa, care nu va trece niciodată, ci va trăi în ani netrecuți și nesfârșiți. Amin.⁹

Scurtă analiză. Acest necrolog, cu pronunțat caracter panegiric, rostit aprox. în anul 1519, fiind cea mai veche predică în limba română cunoscută până în prezent, impresionează atât prin conținut cât și prin modul de exprimare. De la un cap la altul se evidențiază o adâncă recunoștință a fiului față de mama sa, exprimată într-o smerenie totală: „O, maica mea și dulceața inimii mele și roaba Dumnezeului meu, câtă dosadă ai avut pentru mine, fiind multă vreme însărcinată cu mine, ziua și noaptea, și încă nu numai ziua și noaptea, ci în toată vremea și în tot ceasul ai fost însărcinată și împovărată cu trupul meu până la vremea ce-ți veni porunca lui Dumnezeu să mă naști. Atunci, o, maica mea atâtea griji și scârbe ai avut, câte ai avut și la moarte. Deci, cu porunca lui Dumnezeu, adaoase Sfinția Sa ție viață și mie naștere. Și după aceea, încă multe ostenele și scârbe ai petrecut pentru mine, cât stau și eu de mă mir de mulțimea lor și nu pot să socotesc și să număr ostenelele tale cât te-ai ostenit pentru mine... „ Atitudinea smerită a vorbitorului reiese chiar și din acest pasaj. Dar și mai elocvent din următorul: „Părintele meu, chir Macarie, și voi, egumeni și preoți, și alți frați câți vă aflați întru Hristos, toți pe care v-am rugat și mai înainte să am iertare și blagoslovenie de la voi, ca să fac puțină rugă către oasele maicii mele. Pentru aceea, cât am putut pricepe dintr-o parte oarecare, eu am zis și m-am rugat, dar să vă fie fără supărare ca să mă rog către Domnul nostru Iisus Hristos pentru sufletul maicii mele. Că de aș fi vrut să mă rog mai înainte, eu n-am îndrăznit a grăi cuvânt către Dumnezeul meu, că sunt îngreunat și însărcinat de păcate, iar cu ajutorul și blagoslovenia voastră, acum eu voi îndrăzni a grăi și a mă ruga lui Dumnezeu, împreună cu voi, cu toți...” Gândurile de recunoștință exprimate atât de smerit, sunt pilduitoare pentru toți slujitorii cuvântului. Ele conțin implicit, la tot pasul, îndemnuri morale specifice acestui gen de pareneză. Domnul creștin nu uită să citeze și Sfânta Scriptură în sprijinul argumentării celor rostite, alegând versete potrivite scopului propus, ca *Din pământ ești și în pământ te vei întoarce* (Facere 3, 19), sau *Pe cel ce vine la Mine nu-l voi scoate afară* (Ioan 6, 37).

2. În ordine cronologică, cel mai important reper omiletic din a doua jumătate a secolului al XVI-lea îl constituie *Cartea cu învățatură a Diaconului George Coresi*, tipărită în Șcheii Brașovului la 1581¹⁰. Părintele prof. acad. Mircea Păcurariu o consideră „cea mai importantă dintre tipăriturile sale românești”¹¹. Beneficiem de ediția critică semnată de filologii Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, publicată în București în anul 1914. Cazanica conține 65 de predici, la duminici, praznice împărătești și sărbători ale sfinților¹². Este deosebit de importantă (și impresionantă, totodată) „Preadislovia” acestei cărți, în care Jupanul Hârjilu Lucaci, judele Brașovului, „sponsorul” lucrării, face la un

⁹ *Op. cit.*, p. 7- 17.

¹⁰ Prima *Cazanica* tipărită de Coresi și echipa sa, în 1564, din nefericire nu s-a păstrat.

¹¹ *Istoria Bisericii Române*, Manual pentru Seminariile teologice liceale, Ediția a IV-a, Editura Episcopiei Dunării de jos, Galați, 1996, p. 152. După aprecierea părintelui profesor M. Păcurariu cartea este pur ortodoxă, fiind o traducere de pe un text slavon al omiliilor grecești scrise de patriarhul ecumenic Ioan Calecas (1334-1347), *Ibidem*.

¹² A se vedea cuprinsul ediției după care lucrăm, p. 551-561.

moment dat următoarea mărturisire: „Eu, jupânulu Hârjilu Lucaci, județulu Brașovului și a totu ținutulu Bârsei, foarte cu inimă fierbinte și cu jale aprinsă, de multu jeluiia la această luminată carte. Dereptu aceia în multe părți amu întrebatu ș'amu căutatu până o amu aflatu în Țara-rumânească, la arhimitropolitulu Serafimu, în cetate în Târgoviște. Iară după ce o amu oblicitu, iara eu foarte m'amu bucuratu. Și cu multă rugăciune cerșutu-amu de la Sfinția lui, și mi-o tremisu...”¹³. În scopul încunoștiințării celor interesați, în anexa finală includem și enunțurile celor 65 de cuvântări, gândindu-ne la faptul că ele pot fi socotite încă prețioase izvoare atât pentru documentarea bibliografică în vederea alcătuirii lucrărilor de seminar, al licențelor etc., cât și pentru alcătuirea propriu-zisă a predicilor, bineînțeles cu adaptările actuale de rigoare.

Pentru exemplificare am ales prima predică din volum, la Duminica Vameșului și a Fariseului, al cărei text integral este următorul¹⁴: *Ce e de mitari și de fariseiu pilda și lucrulu, ca o învățătură și nevoiță fu tocmită de sfinții oteți, și făcută să se cânte și să se cetească întru această Duminecă, ca să ne dereptămu și să ne gătimu spre sufleteasca nevoiță a postului. Dereptu aceia această Duminecă, ea se și cheamă „preaglășitoare” pre limba grecească.*

Să se spue și să se propoveduiască ce e după aceasta neșchită pocaanie ce vine în vremea de postu, ca că d'amu avea vreo betejală întru sufletele noastre, întâi să curățimur aceia, și așa gata să fimu, cătră mântuitoarea nevoița a postului și a țineriei să meargemu. Că calea spăseniei întâi iaste căire și întoarcere și pacea, iară cătră lucrurile cealea bunele, mare vătămătură fi-va trufa și măriia și preainălțarea. Dereptu aceia și Domnulu nostru Isusu Hristosu, mândria lu Dumnezeu și târiia, cela ce inimile tuturoru ispiteaște și socoteaște și cu folosu mântuire tocmeaște sufleteloru noastre, că această pildă ce e de fariseiu și de mitariu înainte ne-o pune noao cu mândrie și cu folosu, și obliceaște carii nădăjduescu spre sine că sântu derepți și ocărăscu pre ceia ce greșescu.

Că opreaște amu cu această pildă înălțarea celoru ce se țin cu mintea cu susu, și învață în ce chipu se cade a face cătră Dumnezeu rugă și rugăciuni, să nu cumva cu de ce ne se pare noao folosu a avea, cu aceastea să întărătăm noi Dumnezeu spre noi și să mâniemu nezlobivului și în-lungu-răbdătoriulu Domnulu, dătătoriulu de toate bunătățile. Că dentr'acestu lucru bunătatea rugăciuniei și lucrulu cela lăudatulu și spășitoriulu, fără de folosu și fără de plată, află-se noao.

Că mai mare vătămătură decâtu trufa și măriia nu iaste, nice mai iute decâtu măriia și trufa. Că adecă și dentru îngeri, carele era mai mare, trufa-lu lepădă den ceriu, și în locu de luceafăru luminatu, diavolu făcu-lu de-lu cheamă. Și strămoșulu nostru Adamu, trufa și iubirea de dulceață den rai și den cinstea ceaia dentăi surpă-lu. Că trufa iaste începutulu tuturoru realeloru și a toată ajutoriei sufletească tăiare fi-i-va. Că pretutindinea, cela ce i se pare ceva a fi, vătămă-se; și prea lesne pre elu și se înșală și cela ce nemică nu iaste și i se pare că iaste oarece. Dereptu aceia și mulți oameni pierdu-i părearea. și amu aceștii neputințe oamenii ce voru boli, lăsați de Dumnezeu fi-voru, și de ajutoriulu lui lipsescu-se și întru chinulu cela fără de cinste cadu. și a toată bunătatea și bogăția bunătățiloru și lucrurile cealea bunele trufa le răsipeaște și le strică și le piiarde. și nu numai pre reale surpă-lu, cea însă și aceloru bunătăți se luptă și multă vătămătură adauge noao, și oamenii nevoiaște pururea și trufa să rabde, și nici o plată face-i să aibă făcându aceastea.

Că amu să se voru posti trufașii, sau rugăciune să voru face, sau milostenie, sau de se voru face și întregi de minte și spre chinu a se rădica, încă macară și toate bunătățile s'ară face, întru deșertu se ustnescu, și de răsu fi-voru, derep'ce că urātu iaste lu Dumnezeu. „Că necuratu amu”, zice, „iaste înaintea lu Dumnezeu totu mărețulu cu inima”. Că cu măriia deșartă multe

¹³ *Ibidem*, p. 5.

¹⁴ Respectăm lexicul ediției din 1914. Textul se găsește la p. 12-20.

case și noroade și cetăți mari sparseră-se. și măriia deșartă, cealea ce-su susu, josu face-le, și toate lucrurile beseareciei și împărăteștile turbură-se și răsipescu-se. Ca și unii amu ce-au eșitu ei din ceastă lume, și singurătatea și viața îngerească iubiră, și a pustiei lăcuită gustară și toată viața lumiei părăsiră, bogăția și slava și bucatele și altele toate, și de-acia și a trupului pohtire chinuitu-se-au de-au răbdatu, și mulți dentr'aceștea cu păcatulu mării deșarte prinși fură, și de totu periră și se lipsiră, și împreună și cu ceia ce-au fostu învățați păcatelor și voroaveei lumiei plecați, și și den dumnezeiasca slavă cu nușii căzură. Că cumu amu iaste soarele de luminează tuturoru de destulu, așa e și măriia. Că tuturoru începăturiloru bunătățiloru meastecă-se. și de aceasta amu zicu: „Postindu-mă și voiu dezlega a mânca, și nu mă voiu arăta”. In deșertu mă laudu, și, ca un mândru, iarășu în deșertu mă laudu! Și, cu veșminte luminate îmbrăcându-mă, încă mă biruescu aceștii mării deșarte. Că și în cealea mai realele schimbându-mă, iarășimă mărescu în deșertu. și grăindu, încă mă mărescu, și tăcându, iarășu mă mărescu. Că cumu să și ai arunca această în trei părți, de chinu născătoare totu împotrivă află-se săgetarea ei.

Ce, câtu iaste de rea măriia și preainălțarea, atâta e de bună și căirea și smerenia. Că ce răsipește trufa și preainălțarea, iară acealea pre iușoru le adună smereniia. Că trufa amu întru propaste bagă omulu, iară smerenia den cădeare scoate pre elu. Că Domnulu amu trufașiloru protivește-se, zice, iară smerițiloru dă-le bunătate.

Și iaste de aceasta adevéritu, că înșesu cuvintele ale ceștii evanghelie spunu de acestea, așa grăindu: doi oameni duseră-se în besearecă, să se roage: unulu amu fariseiu, iară altulu mitariu.

Intru pildă și în chipulu oameniloru carei se dereptează de sineșu și ocărăscu pre ceia ce greșescu, pre fariseiulu puse Domnulu, iară pre mitariulu puse-lu întru pilda oameniloru celora ce greșescu și cu inemă înfrântă și cu ispovedanie rugăciune facu, ca să învețe pre toți trufiia să urască, iară smereniia să iubească. Și arată Hristosu chearu cu această pildă, că dereptatea amu și bunătățile minunate și slăvite sântu, și aproape de Dumnezeu punu omulu; iară cându-lu priimește trufiia, întru fără fundulu beznei aruncă omulu. Cu aceasta amu greși și fariseiulu, și dereptu această vină osânditu fu și întru sfârșeniia piarderei căzu.

Vezi că nedreptatea și păcatulu urite sântu și pizmașe, și mai vârtosu de toate realele mai grea, și depărtează omulu de Dumnezeu; iară smereniia și pocaniia și ispovedaniia dereptează-lu și spre spăsenie-lu duce, și aproape de Dumnezeu-lu pune-lu. Aceasta dobândi mitariulu, și dentr'acestu lucru se dereptă și mântuire află.

Fariseiulu stătu așa, întru elu, și se ruga: „Doamne, laudă ție dau, că nu sântu ca alalți oameni, răpitori, nederepți, curvari, sau ca cestu mitariu”.

Inceputulu trufei dosădire arată-se, că ocărăște pre alalți și întru o nemică nu-i socotește pre aceia. Că unii amu measeri-iare, e alții de rudă rea, iară alții că nu înțelegu și proști parui-se, e alții nederepți și păcătoși. Că ocărîreei aceștii trasu iaste și pre eluși se pare numai că e prea mândru și înțeleptu, de rudă bună și bogatu, putearnicu și dereptu și mai mare de toți oamenii și mai bunu. și va fi și ocărârea începătoare trufei, iară trufa e cea sămânță rea a ocărîrei. Dereptu aceia zioa ceia marea a lu Dumnezeu izbândă are a face spre toți dosăditorii și trufașii; și cu făcătorii păcateloru depreună munciți fi-voru.

Că-șu arată fariseiulu chipulu său stându și preainălțarea a luișu și trufa ce avea. Și cuvintele lui den începutu avea chipu de omu bunu și de înțeleptu, că grăia amu: „Doamne, mulțemescu-ți!”. Iară după acestea câte zicea, toate prea cu înălțare și cu trufă implute era. Nu zicea amu că „tu m'ai făcutu, Doamne, și cu ajutoriulu tău slobozescu-mă de toată nedreptatea și de răpire și de alalte reale”, ce toate ispravele părea-l-se că cu putearea luișu că le-au isprăvitu.

Totu omulu amu știre să aibă, că fără ajutoriulu lu Dumnezeu nu poate isprăvi nici un lucru bunu. Grăiaște Hristosu, că „fără de mine nu puteți face nimică.” Și proroculu iară grăiaște, că „de nu va zidi Domnulu casa, întru deșertu se voru trudi ceia ce o zidescu”. Și apostolu zice că nu cine-ară vrea, nice alergătoriulu, ce carei-su miluiți de Dumnezeu. Și iară:

„Nu eu, ce dulceața lu Dumnezeu carea e întru mine”. Și iară: „Dumnezeu iaste de lucrează întru noi, și, de ce va vrea, să șiluceaze”. E să amu și cu voia putearniciloru cinstiți fi-vămu, însă fără de ajutoriulu celuia de susu nici un lucru în calea vieției aceștia putemu să facemu. Că, „știu amu”, zice, „că nu e omului calea lui, nici mearge bărbatulu să-șu isprăvească meargerea sa”. Dereptu aceaia amu să nu ne se pare că numai înșine isprăvimu nevoița biruirei, că a noastră iaste cine va vrea și să se nevoiască spre ceaia mai buna, iară a lu Dumnezeu iaste ceaia ce scoate spre lucrulu cela bunulu cu pohta ceaia buna și cu usârdie. Iară cela ce nu poate avea pre fire, ce den bunătate va să o primească și grăiaște că „o pociu dobândi”, aceaia iaste truță și laudă. Ce amu zici că ai ce n'ai luat? E s'ai și luat, pentru ce te lauzi că n'ai luat?

“Postescu-mă de doao ori în săptămână și a-zeacea dau den totu câtu amu!”.

Iată amu că osândiia fariseiulu pre alalți oameni și pre mitarnicii că sântu curvari și răpitori. Aceasta amu împotriva păcatulu de curvie, cu truța postulu o schimbă. Derep'ce amu că den sațiu naște-se curviia (că sațiuulu iaste tată dosăddireei, și curvie întru mulțimeaa bucateloru iaste), pentru aceaia fariseiulu, cu postulu, trupulu-șu neca și-lu topiia, ca multu să-lu ferească de acelu păcatu. Lăuda-se derep'ce că postii fariseiulu doao zile în săptămână: Luni și Joi. Cu aceastea grăiia fariseiulu că „sântu răpitori și nederepți, iară eu zeciuescu totu câtu amu”. Atâta se elu de lăuda, câtu vrea să se protivească răpirei și nedreptăției, câtu și a lui avuție altora o împărții. Derep'ce amu că Jidovii den toată avuția loru da o a-zeaceași iară altă a-zeaciure și, după aceastea, a treia. Acestoru trei a-zeace bagă-le seamă și se arată că a treia parte da den avuția loru; de-acia șiinceputulu turmei, ce era născutu întâl, și multe altele da (ce se zice, ce e de păcateși de curățieși de prazdnice și lăsarea datoareloru). și robiloru așijderea șidatorniciloru ce nu le lua camătă, aceastea toate bagă-le în seamă și le socotiia, că jumătate de avuția loru dau. Iară omulu cela ce-ș va da și jumătate de avuția lui, nemică lui nu I se socoteaște, de se va preînălțași se va lăuda de aceaia. Cu câtu mai vârtosu cela ce nici a-zeace den avuția lui nu dă, cu ce va fi destoinicu să se preînălțieși săse mărească? Că cătră aceștea șișfânta evanghelie grăiaște-le, că „de nu va fi mai multă dereptatea voastră, mai vârtosu de a cărtulariloru și a fariseiloru, nu aveți a intra în împărăția ceriului”.

Iară mitariulu sta departe, nu vrea nici ochii săi să-șu rădice la ceriu, ce ucidea pieptulu lui, grăiia: „Doamne, milostivu fii mie, păcătosulu!”. Adevăru grăescu voao, că deștinse acesta dereptatu în casa lui, decâtu cesta alaltu. Derep'ce că totu carele-șu înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înalță-se”.

Rugându-se mitariulu, și lucrure, căce nu avea bune, nu le putea nice socoti, ca fariseiulu, ce se ucidea în pieptu și inema-șu răniia. Și cu multă înfrângere și cu milă grăiia: „Doamne, milostivu fii mie, păcătosulu!”. Dereptu aceaia și milostivu află pre milostivulu și bunulu despuetoriu și ascultătoriulu Dumnezeu. Că a toate păcatele curăție iaste smereniia cu mândrie, iară truța piiarde toate bunătățile, derep'ce amu că a tuturoru păcateloru și realeloru mai mare iaste și mai grea truța. Că mai bine iaste să greșești, să te întorciși săte smerești, decâtu să faci bunătățiși săte preînălți. Că mitariulu amu den păcate izbăvi-se, că rabdă osânda fariseiulu cu blândeate și cu răbdare; iară fariseiulu den slavă întru propaste fără de cinste căzu, că se dereptă pre elușu și osândiia pre mitariu și pre alalți oameni. Mitariulu amu, den ponosulu vieției și alu păcateloru, la cinulu cela bunulu și la fericita viață sui-se, e fariseiulu de dumnezeiasca apropiiare depărtă-se, și se delungă de dulcele. Iară mitariulu înalță-se cu smereniia, e fariseiulu plecă-se cu măriia-șu și prea cu înălțarea-șu. De aceaste doao lucruri să ne întrebămu toți oamenii, să ne căutămu păcatele noastre și sălăsămu și greșalele alăltora. Că cine-șu va căuta ale lui păcate, ertătoriulu milostivu fi-va de greșalele altora; iară cineș va osândi, sine și munciei vinovatu se face, să va avea și lucrure bune multe.

Aceasta încă iaste mare a nu osândi alții, ce numai sineșu, frațiloru! Iară noi ale noastre păcate de vomu lăsa, e alalți osândimu și alții ispitimu, neștiindu că, s'amu fi și mai derepți de toți, e alalții vămu osândi, vinovați osândeii fi-vămu, așijderea și munciei și osândeii destoinici fi-vămu. Că zice: „Cu ce judecată veți judeca,

cu aceea judecați fi-veți”. Că cine curveaște amu, învățătura calcă; și cela ce osândește pre cela ce-au curvitu, și acela învățătura calcă; că împreună și aiavea amândoi învățătura lu Dumnezeu calcă, și cela ce curveaște și cela ce osândește.

Insă să schimbămu și ce e de alte osânde și de întrebare multă, și de noișu mai vârtosu să ne grijimu, fraților! Și săvămu vedea neștine că greșaste, să nu-lu osândimu, ce ale noastre păcate ce ne-su puse înaintea ochiloru noștri, mai vârtoase și mai amărâte să le cugetămu decâtu ale alătoru. Că s'au șigreșitu, în același ceasu doară de acealea păcate cu adevăru se-au și pocăitu. E noi, pururea lăcuindu fără de pocanie, osândimu pre alții și-i ispitimu. Că Lotu întru Sodomu lăcuia și pre nimea nu osâniia; dreptu aceea se dreptăși den focu scâpă și de toată piarderea mâniei, de ce Sodomleanii osândiți fură.

Să ne smerimu amu și noi, numai pre noișu să osândimu și pre noișu să ne rușinămu, ca neosândiți să ne aflămu în zioa de judecata ceia nefățarnica. și săiubimu amu și smereniia cu mândrie, că de aceasta se dreptă mitariulu șitarulu păcateloru scutură. și săurimu preainălțarea, derep'ce că fariseiulu de aceasta fu surpatu șilucrurile cealea bunele, ce avea, pierdu. Fariseiulu amu, ca un nebunu, lucru bunu lucruse; elu se osândi; iară mitariulu, ca un bunu, lucru bunu nu arătă,și se dreptă. Că căută Domnulu spre suspinarea mitariului șispre frângerea inimiei lui și uciderea pieptului, și priimi cu dulce rugăciunea lui, cu Avelu depreună dreptă elu. Iară jărtvele și bunătățile șiisprăvirea fariseiului, ca unui mare lăudărosu și trufașu, lepădă-le și le urî, ca și celu de frate ucigătoriu Cainu osândi-lu.

Dentr-acestu lucru să cunoaștemu, fraților, și să ne învățămu, și ce lucru mare s'amu lucra, să nu ne preainălțămu pentru acealea. și s'amu fi buniși derepți și blânzi și milostivi, atunce mai vârtosu datori suntemu a ne teame și să ne smerimu, decâtu să ne trufimuși să ne mărimumușă ne lăudămu, să nu cumva truda noastră și usteneala să piardemu. Că zice Domnul: „Cându veți face aceastea toate, ziceți că netrebnici robi suntemu, că, ce-amu fostu datori să facemu, făcut-amu”. Că cu nevoe amu și nepărăsitu iaste datoriulu nostru a aduce lucru Domnului de toate (ce se zice smerenie, răbdare, cucerire, ascultare bună, înțelepție) și cu bună mulțemită să slăvimu și sămărimumușă ne închinămu voiei lui ceaia sfânta. și să nu ne scârbimu de dosăziși de ocări de ce vinu noao de la alții,și sănu scârbimu de nedereptateși de năpaste, ce mai vârtosu să ne bucurămu cându împuță noao, derep'ce amu că și den aceastea multe folosuri dobândi-vămu.

Să ne învățămuși săînțelegemu, fraților, câtu iaste putearea smereniei și tăriia și ajutoriulu, și dentr'acesta lucru înțeleage-vomu, câtu iaste den preainălțare osândă și lipsă și piardere. și după acea amu, bunătate mare iaste pocania și ispovedaniia și înfrângerea inimiei, și lacrămile și suspinarea den adâncu și umileniia. Dreptu aceea, rogu-mă, fraților, ispovediți-vă lu Dumnezeu pururea și păcatele voastre descoperiți-le lui. Că de vămu amu pune științele noastre înaintea lu Dumnezeu și-i vămu arăta lui ranele sufleteloru noastre, și alalți nu vămu osândi, nici ne vămu sălbătici de osânda veciniloru, nici să ne scârbimu dreptu împuțareași de clevete și năpaste șiobide, milostivu fi-va noao de-oameni-iubitoriu Domnulu, și mila lui și milostivniciia lui adăpa-ne-va cu vindecare, și ne va unge și va vindeca noi. Să arătămu păcatele noastre neîmpuțatoriului și nemîniosului despuitoriului nostru, cela ce mai vârtosu iaste miluitoriu și vindecătoriu; că amu noi să vămu și tăcea, elu știe toată taina inimiei. Ce să arătămu noi toate păcatele noastre, fraților, și să ne ispovedimu pururea înaintea Domnului, ca să dobândimu dela elu milă. Să lepădămu acicea păcatele noastre, ca să fimu curați și gătiți, ca cându vomu mearge acolo, priimiți fi-vămu de județulu dreptu întru împărășia lui ceaia nesfârșită și fericită. Și să moștenimu acea dulceață ce va să fie și neputredulu răpaușu, și nescăzuta piște și îndulcire să o dobândimu toți împreună în Hristosu Isusu, Domnulu nostru; că a lui e slava și ținerea întru veacii de veacu, aminu!

Scurt comentariu. Cuvântarea face, așadar, o descriere și combatere a mândriei, opunându-i virtutea smereniei, arătând că pe „câtu iaste de rea măriia și preainălțarea,

atâta e de bună și căirea și smerenia. Că ce răsipeaște trufa și preaînălțarea, iară acelea pre iușoru le adună smereniia. Că trufa amu întru propaste bagă omulu, iara smerenia den cădere scoate pre elu..."¹⁵. Scopul pericopei evanghelice este văzut astfel de autorul Cazaniei: „Că oprește amu cu această pildă înălțarea celoru ce ținu cu mintea prea susu, și învață în ce chipu se cade a face cătră Dumnezeu rugă și rugăciuni, să nu cumva cu de ce ne se pare noao folosu a avea, cu aceastea să nu cumva să întărâtămu noi Dumnezeu spre noi și sa mâniemu nezlobivulu și în-lungu-răbdătoriulu Domnulu, dătătoriulu de toate bunătățile..."¹⁶. Se observă utilizarea preponderentă a Scripturii, cu citate din alte locuri decât cele din pericopa propriu-zisă, pentru argumentarea unor afirmații, totodată formularea inspirată a unor cugetări de genul „Că mai bine iaste să greșești, să te întorci și să te smerești, decâtu sa faci bunătăți și să te preaînălți"¹⁷. Întâlnim destul de des expresii de o frumusețe literară deosebită, care exprimă plastic stările sufletești ale persoanelor implicate în relatarea evanghelică. Bunăoară, despre vameș: „Rugându-se mitariulu, și lucrure, căce nu avea bune, nu le putea nice socoti, ca fariseiulu, **ce se ucidea în pieptu și inema-șu rănii. Și cu multă înfrângere și cu milă grăia...**"¹⁸. Spre finalul cuvântării, autorul îndeamnă stăruitor la pocăință, act în simfonie, de altfel, cu mesajul evanghelic principal: „Dereptu aceaia, rogu-mă voao frațiloru, ispovediți-vă lu Dumnezeu pururea și păcatele voastre descoperiți-le lui."¹⁹ Textul este inteligibil în cea mai mare măsură, chiar dacă pe alocuri este presărat cu slavonisme, ca de exemplu: *pocanie, nezlobivulu, piște* etc, al căror înțeles se desprinde prin „absorbție”, din context (*pocăință, nerăutate, pace...*).

3. Al treilea popas omiletic îl facem către jumătatea secolului al XVII-lea, zăbovind asupra unui monument unic al literaturii noastre, care aparține, deopotrivă, spiritualității ortodoxe bisericești și patrimoniului literar laic: *Cazania mitropolitului Varlaam*, din anul 1643. Pentru studiul nostru utilizăm ediția din anul 1943, datorată Fundației regale pentru literatură și artă, București. Cartea are două părți: partea întâi cuprinde 54 de cazanii duminici din toate cele trei perioade liturgice, Triod, Pentricostar și Octoih, iar partea doua 22 de cazanii la diferite sărbători. Sursa prioritară a Cazaniei o constituie cartea de predici a mitropolitului grec Damaschin Studitul (sec. al XVI-lea), intitulată „Comoara”, din care a tradus vreo 20 de predici. Altele au fost transcrise după manuscrise românești care circulau în vremea aceea în toate provinciile românești²⁰. La fel ca în cazul *Cărții de învățatură* a lui Coresi, și pentru Cazania de față anexăm în final cuprinsul cărții, cu nominalizarea individuală a fiecărei cuvântări. Importanța Cazaniei, pe toate planurile culturii naționale, este inestimabilă. Conștiința unității de neam a tuturor românilor este exprimată nu numai prin utilizarea de manuscrise de pe întreg teritoriul românesc, ci și prin prefața alcătuită de domnitorul Vasile Lupu, intitulată sugestiv „Cuvântu împreună cătră toată seminția românească”, în finalul căreia adresează un impresionant îndemn: "...iară voi să o primiți nu ca un lucru pemntesc' ce ca un odor ceresc. Și prinsă cetind pre noi pomeniți și întru ruga voastră pre noi nu uitareți și hiți sănătoși"²¹. Iar mitropolitul Varlaam arată în prefața scrisă de el trebuința unei astfel de cărți în limba poporului, mărturisind, totodată, că-și

¹⁵ *Op. cit.*, p. 14.

¹⁶ *Ibidem*, p. 12.

¹⁷ *Ibidem*, p. 17.

¹⁸ *Ibidem* (subl. n.).

¹⁹ *Ibidem*, p. 19.

²⁰ Pr. prof. dr. Mircea PACURARIU, *op. cit.*, p. 170.

²¹ Din ediția cit., p. 40.

face, astfel, simpla datorie în fața lui Dumnezeu: „...pentru ca să înțeleagă hieicine să înveațe și să mărturisască minunate lucrurile lui dmdzău (Dumnezeu, n.n.) cu multu mai vrătos limba noastră românească ce n-are carte pre limba sa. cu nevoe iaste a înțeleage cartea alții limbi.... pentru aceea de nevoie mi-au fost ca un datornic ce sînt lui dmdzău cu talantulu ce mi-au dat să-mi poci plăti datoria macaru de căt' până nu mă duc' în casa cea de lut a moșilor miei, adunat-am diîntâi tâlcovnicii sventei Evgliei dascalii besearicii noastre și deac-am scris...”²².

Pentru exemplificare am ales tot duminica vameșului și a fariseului, spre a putea face comparație cu predica precedentă, la aceeași duminică, din Cartea de învățătură a lui Coresi: „Învățătură pen'tru fariseu și pen'tru vamăș”²³.

Tocmală au împărații, căn'd vor' să-ș' tremițe vonicii la războiu, mainte le dau veste să-ș' gâtească armeleși să le ascuță, și să să învețe a să deprinde în lucruri de războiu. și cându-i tremiț, stau de-i învață și-i îndemnă cu cuvântul să nu bage în samă nice frica, nice moartea. In mijlocul acestora tuturor, le giuruesc daruri și boerii. Așea într'acela chip' și părinții dascalii beserecei noastre au făcut, căci că vom să ne ducem cu războiu asupra diavolului, ucigătoriului celui de suflete, să-l luptămu și să-l' batem cu postul și cu ruga, și să-l omorăm cu smerenia. Pentr'aceea cu trei săptămâni încă main'te decea, adecă main'te de începerea postului, ne dau știre sven'ții oteți să ne gâtăm cătră nevoin'ța cea sufletească, și cu cuvân'tul ne îndeamnă și ne

²² *Ibidem*, p. 42. Importanța acestei prefete impune reproducerea ei integrală: « Smeritulul Arhiep(s)cp' Varlaa(m) și Mitropolitul de Tara Moldovei,

Cuvântu cătră cetitoriu.

De mare jeale, și de mare lucru iaste, o iubite cetitoriu căn'du toate faptele ceriului și a pământului, înblă șimârgu toate careaș' la sorocul' și la marginia sa la carea înțelepciunea cia veacinică le-au făcut' și nice puțin' nu smeniescu nice greșescu sâmnul său, numai sânguru amărățulu omu ce-îfăcut' pre obrazul' și pre chipul' tvorețului său, cu mente și cu graiu dela dânsul' cinstit domn' șibiruitoriu pământului șimărei, paserilor și dobroacelor, peștilor și tuturor fieriloru cumu grăiaște și proroculu că cu puținelu îlu micșurâ pri însu mai mică decât îngerii adecă pre omu, numai că ci-icu trup' iară cu sufletul' iaste fără de moarte ca și îngerii. la care margine și la care sorocu iaste făcut' de dmdzău să margă în locu ce are hi să grijascășisă nevoiască nice leac' să nu smentească nice să să scape de acela sâmnu, iară elu departe rămă(l)ne, șiticăițeaste să scapă că și diîn fire de va socoti omulu, și diîn scriptură nu va afla altu săvârșit' chemărei sale sau altă margine. fără numai viața aceea vetită și cu nărocu și blagoslovită caria, săvai că o și dorescu și o pohtescu toți oamenii iară în care lucru stăși să ține aceia viață. unii cu totulu nuș' știu nice voru să știe. al'ții are putia să nu știe iară ei de bună voia loru, căotân'du nu vād' și auzind' nu înțeleg' ai trei(l) săvai că și știu și vād'u, și cu dragu o poh'teascu, iară lucrurile ceale de treabă ce duc la cea viață nu voru să le facă, pentr'aceea diîntru întâiu, ce-au fost bărbați purtători de dhlu svântu. unii după alți și până acmu toți au ustenit' scriindu și tălcuind' sven'tele scripturi de-au învățat, și-au arătat' omului în toate chipurile. calia carea duc acolo. cum' ca să nu greșască hieș'tecine mar'ginea și săvrășitul acela spre carele-îfăcut'. cătr'aceea ș'altă usteniînță s'au adaos aceluor bărbați purtători de dhlu svânt' căci că mărăgându de susu în gios, și în puținându-se diîn oameni înțelesul' sventelor scripturi, le-au căotat' a pogorâ și svânta scriptură tot' mai pre înțelesulu oameniloru pân'au început' a scoate așeaș' cineș' pre limba sa pen'tru ca să înțeleagă hieicine să sa înveațe. și să mărturisească minunate lucrurile lui dmdzău cu multu mai vrătos limba noastră românească ce n'are carte pre lim'ba sa. cu nevoe iaste a înțeleage cartea alții lim'bi. și pentru lip'sa dascalilor ș' a învățaturei, căt' au fost' învățându mai multă vreme, acmu nice atăta nime nu învață, pentr'aceea de nevoie mi-au fost ca un' datornic' ce sînt' lui dmdzău cu talanutul ce mi-au dat' să-mi poci plăti datoria macaru de căt' până nu mă duc' în casa cea de lut' a moșilor miei, adunat-am' diîntoți tâlcovnicii sventei Evgliei dascalii besearicii noastreși deac'-am' scris. arătat-am' măriei sale pravoslavniculu domnu Io Vasilie Vovodul' cu mila lui dmdzău Domnulu țării moldovei, măriia sa ca unu domnu creștin' și blgocestivu și iubitoriu de beserecă grijindu ca un' stăpân' bunu de folosul' oiloru lui hs nu numai pentru ceale trupești, ce și pen'tru ceale sufletești de unde sânguru dmdzău. cu mâna sa cea putearnică au arătat' măriei sale spre aceasta lucru îndereptătoriu. prea osvențitulă pârinte Petru moghila fecioru de domnu de moldova. Arhiep(s)cpu și mitropolitul chievulu Haliciulu și a toată roșia, carele pre pofta măriei sale, au trimisu tipariulu cu toate meșterșugurile căte trebuescu, spre care lucru măriia sa domnulu ce scrie mai susu Io Vasilie Vovodul cu darulu lui dmdzău domnulu țării moldovei, cheltuială nesocotită spre tot' lucrul tipăriei au dat', și așea cu darul lui dmdzău după început' amu vād' și săvrășitul", op. cit., p. 41-42.

²³ Extrasă din Ediția București, 1943, p. 7-11. Transcrierea respectă lexicul acestei ediții.

învață să nu grijim nice de trupul nostru, ca de un lucru putred și trecătoriu. Pentru care lucru ne giuruesc din svânta scriptură daruri și platâ mare.

Deci, pentru căce că postului iaste folos și agiutor' mare pocâința și smerenia, iarâ smentela și înpidecarea lui iaste mândria, pen'tr'ace și svenții oteți main'te de toate pun înainte nostra pil'da care au grăit Dumnedzău de vamâș și de fariseu. Și cu acasta ca cu un bucin strigă și
și
chiamă
toți
creștinii
și-i învață cu fariseul să lepede mândria, iarâ cu vamâșul să se smerească și să se pocâiască. Că cum iaste smerenia întâiu stepenâ cătrâ Dumnedzău, așea șimăn'driea iaste întâiu cădere omului. Că și diiavolul diîntăiu pen'tru mândrie cădzu și diîn-nger luminat să făcu drac întunecat.

Pentr'ace nime pen'tru bunătățile sale să nu să aibâ pre sine, și pre altul să osindescâ, că Dumnedzău celor mân'dri cu toate le stâ în pomciș, iarâ celor smeriți le dâ dar bun. Că mai iubește Dumnedzău pre cel păcâtos, când să pocâeaște, decât pre cel drept, când să fâlește. Pentr'ace macar' și toate bunătățile s'am face și toată legea s'am împlea, să nu ne mârîm, nice să ne lăudâm, ce pururea să ne smerimșisă ne osindim pre sine, iarâ nu pre altul'.

Acasta ne învață pre noi Dumnedzău astâdzî, de grăiaște cu pildâ și dzice așea: „Doi oameni intrară în beserecă să să roage”. Căci că doaâ cete de oameni sânt în lume, adecâ direpții și păcătoșii. Pentr'ace ca de doi oameni grăiaște Dumnedzău. Pentru direpți aduce la mijloc pre fariseu, căci că într'acea vreme fariseii era aleși diîntr'alți oameni pentru postul și pen'tru direptatea ce avea, și era cinstiți și lăudați de oameni buni. Iară pentru păcătoși aduce pre vamâș, căci că vamâșii să chema cea ce cumpăra veniturile domnilor și le precupea, și numai pentru să dobândescâși săstrângâ mul't nâpâstuescu și asupresc lumea. Că întru inima vamâșului iubirea banilor petrece, lâcomia, strămbătatea, apucările. Intru toți oamenii vamâșul iaste asupritoriu și lup în oile cel cuvântătoare, adecâ în oameni. Fiiarâ sâl'batecă iaste vamâșul. Cu atitea răutâți intrâ vamâșul acela în beserecă, cum dzice svân'ta evanghelie: „Doi oameni intrară în beserecă să să roage”. și dup'acea arată și ce oameni au fost, de dzice: „unul fariseu, iarâ al'tul vamâș”.

Acești doi intrară să să roage lui Dumnedzău pentru păcatele sale. Deci ascultați și ruga lor în ce chip fu. Fariseul' stâtuși sărugâ cu mân'drie, de dzise așea: „Mulțâmâscu'ție, Doamne, Dumnedzâul meu, că nu sânt ca alți oameni”. Decât toți oamenii să făcu pre sine mai bun, și decât toată lumea să giudecă pre sine mai svânt. Și încai nu dzise că „nu sânt ca uni oameni”, ce dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari. Pre toți făcu nedirepți, numai pre sine se aflâ dirept; pre toți-i găsi curvari, numai pre sine curat și fârâ de păcate. și nu-i sosti numai atâta, încă osin'di și pre vamâș, că-l vâdzu rugân'du-se și el lui Dumnedzău și dzise: „Nu sânt nice ca cest vamuș păcâtos”. Nu să rugâ pentru sine întâiu, dup'acea să să roage și pen'tru cel' păcâtos, ce numai cât intrâ în beserecă osindi și pre vamâș, și pre alți oameni pre toți, numai pre sine să lăudâși săavu bun înain'tea lui Dumnedzău. și începu a-ș' numâra lucrurile cele bune și a dzice: „Postescu-mă de doaâ ori într'o săptămână și dau a dzecea din toate cât agonisesc.” Intr'acea vreme avea obicnâ Jidovii de postiea doaâ dzile într'o săptămână și da beserecei a dzecea diîn tot' cât' avea. Pen'tr'ace și fariseul acela să lăuda că postește și dâ a dzecea lui Dumnedzău diîn tot diîn cât' are.

Lucrurile lui cu adevârat era bune, iarâ gurâ avu rea. Că celuea ce face aceste lucruri I să cade să iubască streinul și cunoscutul și să-i hie milâ de toți, cum era Avraam, iarâ acesta clevetia pre deproapele său și-l' osindiea, și pen'tru bunătățile sale să mân'driea. Pen'tr'ace darea lui nu fu priimită de Dumnedzău. Că milostenia mân'drului iaste ca o ranâ lui Dumnedzău, și de postul lui dzice Isaia proroc: „Nu acesta post au ales Dumnedzău”. Deci nice postul lui, nice darea lui fu de vr'uîn folos.

Ascul'tați decmu și ruga vamâșului, carele-ș' adusâ aminte de păcatele sale și stâtu departe și săucide în piept și cu aceste cuvin'te să ruga și grăiea: „Doamne, curâtește-mă pre mene păcâtosul, că nu sânt destonic să stau și să caot cu ochii miei cătrâ ceriu pen'tru mulțimea păcatelor mele, că s'au înmulțit fârâdelegile mele mai vârtos decât nâsipul mârîei, și răutâțile

meale au covrșit preste pârul capului meu. Înaintea ta stau strănbâtâțile mele. Audz că carțile să vor deșchide și vor hi scrise toate suspinile săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gân'd să nu știi tu, Dumnedzâul meu. A răspun'de n'am vreme, a fugi n'am un'de. In ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiță, vâdzând faptele mele cele rele. Pen'tr' ace am curs cătrâ tine, milostive despuitoare și iubitor de oameni Doamne, și cu lacrâmi mă rog curățeste-mă mene păcâtosul. Multe sămt păcatele mele, ce mila ta iaste mai mare. De la oameni nu iaste puțin'ță ca să mă spăsâsc eu, iarâ milostivirei tale iaste puțință ș'acasta. Că pen'tru păcâtoși ai venit dîn ceriu pre pământ, ca să-i chemi spre pocâin'tâ. Deci nu mă lâsa pre mene în deșert, ce mă priimește și pre mene ce cadz cu smerenie și cu lacrâmi cătrâ Svenția Ta”.

Pentr'acestea cuvete, ce le grâl vamâșul cu lacrâmi și cu smerenie, făcu sufletul lui roadă de lucrure bune; iarâ fariseul cu cuvintele lui ca un' vânt mare scutură toată roada ce bunâ a sufletului său. Pen'tr' ace întru tot milostivul și dreptul giudeț Dumnedzâu plăti amânduror cumu să cade câte unuea cărua și diînși: pre fariseu diîn bunătatea mândriei lui pogorâ-le într' adân'cul' smereniei, iarâ pre vamâș diîn sărâciea smereniei lui înălță-l' întru bunătatea spâseniei și să înplu scriptura ce grâește: „Dumnedzâu micșiuiredzâ pre om și-l mârește”. Că pre fariseu micșiuirâ-l, căci că să îndireptâ pre sine, iarâ pre vamâș îndireptâ-l, pentru căci că să osin'di pre sine.

Ascultați ce grâi Dumnedzâu dinșii demândoi: „Adevâr grâesc voaâ că vamâșul' acesta pogorâ în casa sa mai drept decât farisul acela, căci că fiecarele cine să va înălța pre sine smeri-sâ-va, și cine să va smeri înălța-sâ-va”.

O, mare răutate iaste, iubiții miei creștini, neputin'ța măn'driei! Fariseul mearse în beserecă înfrâm'șat' și încununat cu bunâtâți, ca cu nește flori frumoase, iarâ vamâșul gol de toate bunâtâțile. și fariseul pentru ce să fâli cădzu diîn toată cinstea, iarâ vamâșul pen'tru ce să smeri dobân'di de ce să rugâ și platâ pen'tru ruga lui dobândi. Pen'tr' acea, iubiții miei frați, nevoiți-vă cine după cât poate, ca să dobân'diți și împărăția ceriului, întru carea pre noi pre toți să ne priimască milostivul și înduratul Dumnedzâu, cărua iaste slava și măriea neschimbatâ și nepuținată, întru veci netreçuți și nesvârșiți ai. Amin.

Scurtă analiză. Tema predicii este aceeași ca la cazania precedentă, combaterea mândriei și elogierea smereniei: „Că cum iaste smerenia întâiu stepenă cătrâ Dumnedzâu, așa și mândria iaste întâiu cădere omului. Că și diavolul dintâiu pentru mândrie cădzu și dîn înger luminat să făcu drac întunecat...”²⁴.

Predica este destul de scurtă, încadrându-se în genul omiliei, iar desfășurarea ideilor parcurge cronologic versetele evangheliei. Spre final, după exprimarea concluziei, care se desprinde firesc din cele grâite anterior, autorul face o mică aplicare: „Pentru aceia, iubiții mei frați, nevoiți-vă cine după cât poate, ca să dobândiți împărăția ceriului, întru carea pre noi pre toți să ne primească milostivul și înduratul Dumnezeu, cărua iaste slava și măriea neschimbatâ și nepuținată, întru veci netreçuți și nesvârșiți ai. Amin.”²⁵

²⁴ Cazania lui Varlaam, p. 8. Redăm textul integral: « CUVÂNTU ÎNPREUNĂ CĂTRĂ TOATĂ SEMENȚIA ROMENEASCĂ: Prea luminat întru pravoslavie, șicredinciosu întru părin'tele nenăscut, șiîntru fiul dela părin'tele născut mainte de toți veaci. șiîntru dhul' svânt' dela părintele purcedzătoriu, și pre fiul odihnituriu. svânta troiță unul' adevărat' dmdzâu ziditoriu șișfăcătoriu tuturor vâdzutelor și nevădzutelor.

Io Vasilie Voevod. Cu darul' lui dmdzâu țiitoriu, șișbiruitoriu, și domnu atoată țara moldovei dar' șimilă, șipace șișpâsenie a toată seminția românească pretutindenea ce să află pravoslavnici într'aceasta liimbă. cu toată inima cearem' dela domnul dmdzâu și izbăvitoriu nostru Is Hs.

Diîntrucât s'au îndurat' dmdzâu diîntru mila sa de ne-au dăruit' dăruim' și noi acest' daru limbii românești, carte pre limba românească întâiu de laudă lui dmdzu, după aceea de învățaturăși de folos' sufleteloru pravoslavnici. să iasteși de puțin' preț' iarâ voi să o priimiți nu ca un lucru pemntesc' ce ca un odor cersesc'. șișprinsă cetind' pre noi pomeniți șiîntru ruga voastră pre noi nu uitareți și hiți sănătoși. ”, Ed. Cit. p. 40.

²⁵ Ibidem, p. 11.

4. **Antim Ivireanul** (1650-1716) este cel mai mare predicator de la sfârșitul sec. al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea. *Didahiile* sale sunt piese reprezentative atât pentru slujirea omiletică, cât și pentru literatura română în general. Propriu-zis ne-au rămas de la el 28 de predici la diferite duminici și sărbători și 7 cuvântări ocazionale (pareneze), în manuscris, tipărite întâia oară abia în 1886 de către Ion Bianu și Constantin Erbiceanu. Pentru viața și opera distinsului mitropolit, literatura omiletică românească beneficiază și de o teză de doctorat, elaborată de preotul Gabriel Popescu²⁶. *Didahiile* au fost retipărite în mai multe ediții, între care semnalăm pe cele semnate de Gabriel Ștrempel, dintre care una va fi utilizată de noi pentru sumarul predicilor și exemplificare²⁷. O interesantă caracterizare a mitropolitului, sub aspect omiletic, ne-a lăsat Nicolae Iorga în a sa *Istorie a Bisericii Românești*, redând și câteva fragmente din didahii: „Aceste cuvântări (*didahiile*, n.n.) de muștrare și de sfătuire sunt pline de o elocvență energică și sigură. Dar mai ales – și aceasta interesează din punctul nostru de vedere – ele arată hotărârea mitropolitului de a curăți o Biserică decăzută ca moravuri. Pornind de la încredințarea lui că „are treabă cu toți oamenii câți sunt în Țara Românească, de la mic până la mare, și până la un copil de țâță, afară din păgâni și care nu sânt de o leage cu noi”, că „de gâtul său spânzură sufletele credincioșilor”, el ține de rău pe boierii deprinși a batjocori felurile pe care sânt siliți a le mânca în posturi, „verzele, legumile”, care nu sufăr apă, ci se mângâie de înfrânarea de la frupt prin „bragă, beare, șerbet, mied”; pe femeile cu „fleacuri drăcești” pe obraz și cu inele grămadă pe degetele care nu mai știu munci, pe creștinii care suduie, râzând ca de o vitejie, „de leage, de cruce, de cuminicătură, de morți, de comandare, de lumânare, de suflet, de mormânt, de colivă, de prescuri, de ispovidanie, de botez, de cununie și de toate Tainele Sfintei Biserici”, pe credincioșii cari intră prin biserici, „de-și face cu ochiul unul altuia mai rău ca la cârciume”, pe toți cei care nu închid prăvăliile și nu se opresc a cumpăra, fie de la negustorii turci, în zilele de prăznuire și în Dumineci...”²⁸.

Pentru exemplificare am ales predica rostită la instalarea ca mitropolit (în fapt o *pareneză*, adică o *cuvântare ocazională*), pentru că, prin conținutul și forma ei, are un pronunțat caracter programativ. Ea a fost rostită în ziua de 22 febr. 1708, în catedrala mitropolitană din București, în prezența domnitorului Constantin Brâncoveanu, de care și pomenește smerit spre finalul cuvântării: „Iar Dumnezeu cel mare și înalt...să trimiță darul Duhului Sfânt pre cinstit și de Dumnezeu încununat cap al prea luminatului domnului și al nostru de obște binefăcător, Io Costandin Basarab Voevod și să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-i seminția din neam în neam și să-l păzească cu întreaga sănătate și cu lină pace, până la adânci bătrânețe la preaînălțat scaunul mării sale...”²⁹.

Textul integral este următorul: *Aceasta o am zis când m-am făcut mitropolit: „Veniți după mine și voi face pe voi păscari³⁰ de oameni”. Doftorii cei desăvârșiți și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, nu când cu hier și cu foc luptă patima să o supue, după cum iaste liagia războiului, ce numai când aceia ce pătimește cu apipăeri mângăioase și cu*

²⁶ *Mitropolitul Ungrovlahiei Antim Ivireanul, cârmuitor bisericesc și propovăduitor al Evangheliei*, în S.T. an. XX, 1969, nr. 1-2, p. 5-97 (și extras).

²⁷ *Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar, București, 1962, 322 p.

²⁸ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, București, 1930, ediția II-a, vol. II, p. 57.

²⁹ *Predici...*, p. 76.

³⁰ În ed. Erbiceanu, ca și în edițiile Iorga și P.V. Haneș: *vânători*. Citatul, luat din *Evanghelia de la Matei*, IV, 19, este: "Veniți după mine și vă voi face pe voi pescari de oameni", *Biblia*, ed. 1936.

doftorii dulci vor afla leacul bolnavului și cele înfricoșate porunci ale meșteșugului doftoresc să le oprească și oarecare zile cu mâncări doftorești și hrănitoare potolind durerile, să arate pre acela ce pătimește mântuit de boală.

Așa și preaițeleptul doftor al sufletelor și trupurilor noastre, împăratul împăraților Hristos, Dumnezeu nostru, văzând lumea că bolnăvii cu patimile necredinții și să umfla ca o rană cu înșălăciunile cele lumești spre închinăciunea idolilor, au socotit cu multe feliuri de mijloace și au purtat de grijă pentru mântuirea oamenilor și a neamului omenesc, de vreme ce acesta iaste lucrul cel dintîi al bunătății lui, a mîntui pre omul din mîinile vrăjmașului și a-l aduce la frumuseția cea dintîi și la vrednicia de la care au căzut pentru păcatul neascultării al strămoșului Adam și nu trimite ploae de foc spre îngrozirea lumii, nici pornește marea ca o oaste împotriva pămîntului, nici înarmează puterile stihiiilor împotriva necredinții, ci numai o supune cu blîndește și cu minuni și o trage spre dînsul cu faceri de bine și cu cuvinte cerești o preface să se mute de pre dînsa patimile cele sufletești, ce să umfla ca o rană otrăvită.

Și vrînd Dumnezeu cuvîntul ca să se arate în lume mai nainte, pînă a nu să întrupa și a să face om, au trimis în lume proroci să propoveduiască la oameni venirea lui cea înfățășată. Și pentru aceasta n-au ales împărați și crai, să facă proroci; n-au luat filosofi și ritori, să trimită propoveduitorii venirii lui; n-au pogorît din ceriu întunerece și mulțime de îngeri, ce are pe lîngă dînsul, mii de mii nesocotiți și nenumărați, ci au trimis oameni proști (simpli, n.n.) și mai vîrtos păstori de oi, ca pre Moisi, ca pre David, ca pre Samuil și toată mulțimea prorocilor, prin mijlocul a cărora au sămînat buna-credință, nu în toată lumea, ci numai la un neam, la jidovi, carii lăcuia într-o parte a pămîntului în Iudeia.

Dară de vreme ce Dumnezeu va pre toți oamenii să-i mîntuiască și la cunoștința adevărului să vie, căci aceasta iaste mare sete la Dumnezeu a pofti și a iubi să se mîntuiască oamenii, pentru aceasta nu să odihniia Dumnezeu să fie numai la jidovi buna-credință și celelalte limbi fie lipsite de darul lui. Pentru aceasta au vrut să răsără lumina dumnezeirii lui în toată lumea: și viînd împlinirea vremii, după cum zice fericitul Pavel, vrut-au Dumnezeu să vie Fiul lui, să se nască din muiare, să se facă supt lege, ca pre cei de supt lege să-i răscompere; s-au făcut om din Născătoarea de Dumnezeu și pururea fecioară Mariia, au petrecut în lume împreună cu oamenii și vrînd să tragă limbile la cunoștința dumnezeirii lui și să-i învețe lucruri preaslăvite și poruncă noao și viiață cerească, cerca să afle slugi acestor porunci; și n-au căutat cetăț, nu s-au uitat la mulțime de oameni, nu s-au socotit slujba împăraților, s-au scîrbit de puteria avuției, au urît biruința ritorilor, nu i-au trebuit limbile filosofilor, nu s-au slujit cu arme, după cum e obiceiul ostașilor, nici cu alte meșteșuguri asemenea acestora, pentru ca să nu aibă putere nimenea dintre cei necredincioși să zică că au tras la sine Hristos mulțimea cu unele ca acestea, ci numai s-au slujit iară cu mijlocul cu carele au ales pre proroci. Și ce face? Au luat iară propoveduitori Evangheliei nu păstori, ca pre proroci, ci pascări, și vînători de pește și i-au trimis să propoveduiască lumii bunavestire și le încredințează în mîinile lor și în limbile doftorii lumii, zicîndu-le: „Veniți după mine și voi face pre voi pascări de oameni. Încetați de a vă trudi deasupra mării cei neînsufleți. Mutați pentru dragostea mea meșteșugul cel pascăresc pre pămînt. Acolea pre dînsul trimiteț și vă întindeț mreșile. Vînaț pentru mine vînatul credinții. Veniț după mine. Urmați-mi mie, ucinicii miei și învățătorii lumii. Lucrați pentru dragostea mea meșteșugul vostru, pentru ceriuri.

Vărsată iaste ca apa mării pre pămînt închinăciunea idolească. Zidirea iaste acoperită cu norul a mulți dumnezei. Adîncul necredinții îneacă toată lumea; oamenii să cufundă de valurile drăcești. Lumea pute de îpuțiciunea sîngiurilor și să strică cu jirfele cele stricăcioase. Voiu pune asupra lor ispravnici și doftori, pre voi, pre pascări. Patima aceasta chiiamă meșteșugul vostru. Să slujim cu iarbă mîntuitoare zidirea ce iaste în nevoi; veniți după mine”.

Iară ei, lăsînd mreșile, merseră după dînsul. Într-un gînd era ceata ucinicilor cu pohta stăpînului; și ca niște oameni drepti și proști de răotote n-au viclenit în mintea lor, nici ș-au prepus în inima lor de acea chiemare; ci ca niște oameni blînzi și făr'de răutate au mers după dînsul, ca hierul după piatra magnitului și ca părul după chihribariul cel curat. Și cu puteria

mîntuitoriului Hristos au rușinat pre cei ce i-au văzut și ca pe niște pești, cu mreața bogosloviei au prins mulțimea și au vînat auzurile noroadelor și au înduplecat inimile tiranilor și sufletele împăraților le-au supus; și au făcut o izbîndă și o biruință atîta de frumoasă, cît n-au putut-o face toate împărățiile lumii. Oamenii făr'de arme și nedechisiț de ale oștirii, săraci de avuție, proști de învățatură, slabi de post, blînzi pentru nerăutate au înălțat nu steaguri de oaste, ci numai crucea, semnul păcii, propoveduind, nu cu sunet de tobe și de surle, ci numai cu neputincioasă limbă și neînvățată, pe Hristos și credința și fulgerund, nu zic, cu fulgerile sabiilor, celor ascuțite, ci numai cu strălucirile unei vieți bune, neumplînd pămîntul de oști, nici să acopere marea de corăbii cu vetrile, ci numai făr'de rane, făr'de sînge, făr'de vătămăre, calcă și supune toată păgînatatea, biruiesc iadul, sting înșălăciunea, izgonesc minciuna, întind numele lui Hristos și credința, cît iaste întins pămîntul și lumea.

Pentru aceia dară nu iaste minune, iubiții mei ascultători și cinstiț și de bun neam boiari, de m-au rînduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus, om mic fiind și smerit, păstor mic, la mică turmă, la dumneavoastră, pre carii eu nu vă am, nici vă țiu turmă mică, ci mare și înaltă; mare pentru buna închinăciune și dreapta credință care o păziț curată și nespurcată, fiind încungiurați și îngrădiți între hotarăle celor striini de fel și împesurați de atîta nevoi șce vinț și scîrbe ce vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpînesc pămîntul acesta, înaltă pentru buna ascultare și supunerea care arătați de-a pururea cătră biserică și cătră arhiereu.

De vreme ce aceste doao întemeiază și întăresc biserica, credința la Dumnezeu și buna ascultare la biserică și măcar că eu am fost mai mic și mai netrebnic decît toți, precum au fost și David mai mic între frați în casa tătîne-său, dară Dumnezeu n-au căutat la micșorarea și netrebnicia mea, nu s-au uitat la sărăciia mea și streinătatea mea, n-au socotit prostiia și neștiința mea, ci au căutat la bogăția și noianul bunătății sale și au acoperit de cătră oameni toate spurcăciunile și fărdelegile mele, carele sunt mai multe decît perii capului meu și decît năsipul mării și m-au înălțat, nevrednic fiind, la această stepenă și mare vrednicie a arhieriei. Și m-au trimis la dumneavoastră să vă fiiu păstor, părinte sufletesc, rugător cătră Dumnezeu pentru buna sănătatea și spăseniia dumneavoastră și a cinstitelor dumneavoastră case purtători de grijă la cele ce ar fi spre folosul mîntuinții și să vă fiiu mîngîiare la scîrbele robiei cei vavilonești a lumii aceștiia, ca Ieremiia norodului lui Dumnezeu și ca Iosif, al unsprăzecilea fecior al patriarhului Iacov egiptenilor; și dimpreună cu dumneavoastră să pătînesc la toate cîte va aduce ceasul și vremea, pentru care lucru am datorie să priveghiez cu osîrdie și făr'de lene, zioa și noaptea și în tot ceasul, pentru folosul și spăseniia tuturor de obște, învățîndu-vă și îndreptîndu-vă cu frica lui Dumnezeu, pre calea cea dreaptă.

Și dumneavoastră încă aveți datorie, cele ce veț cunoaște că vă învăț, făr'de fățarie, și făr'de vicleșug, vă îndemn să le priimiț și să le faceț, pentru folosul cel sufletesc al dumneavoastră și să vă supuneți ascultării; că acea ascultare ce o faceți mie, o faceți lui Hristos. Că zice la 10 capete ale Lucăi: „Cel ce ascultă pre voi, pre mine ascultă și cel ce să leapădă de voi să leapădă de mine și cel ce să leapădă de mine, să leapădă de cel șcelț ce m-au trimis pre mine”. Așijderea zice și fericitiul Pavel, la 13 capete cătră ovrei: „Fraților, plecați-vă povățuitorilor voștri și vă cuceriți lor, că ei priveghiază pentru sufletele voastre cum ar fi să dea cuvînt ca cu bucurie aceasta să facă, iar nu suspinînd, că nu iaste de folos voao aceasta”.

Și mă rog bunătății lui și iubirii sale de oameni să-mi lumineze mintea ca să poci propovedui cuvîntul adevărului și să-mi întărească inima întru frica lui, ca să poci păstori cuvîntătoarea turma lui cea aleasă, care o au răscumpărat, cu preascump sîngele său, din mîna vrăjmașului, după cum adeverează Petru apostolul zicînd: „...Știind că nu cu <lucruri> putrede, cu argint sau cu aur v-ați răscumpărat din cea deșartă viață a voastră, ce era dată de la părinți, ci cu cinstit sînge ca a unui miel făr'de prihană și nespurcat Hristos”.

Iar Dumnezeu cel mare și înalt, carele iaste închinat de toate făpturile, izvorul preaînțelepciunii, adîncul cel neurnat al bunătății întru adevărat și adîncimea cea nehotărîtă a bunii îndurări, însuși ca un stăpîn și iubitoriu de oameni, să trimită darul Duhului Sfînt pre

cinstit și cel de Dumnezeu încununat cap al prealuminatului domnului și al nostru de obște de mult bine făcător, Io Costandin Basarab voevod să-l blagoslovească dintru înălțimea lăcașului său, ca pe Avraam, înmulțindu-i seminția din neam în neam și să-l păzească cu întreagă sănătate și cu lină pace, pînă la adinci bătrînețe la preainălțat scaunul mării-sale, dimpreună cu toată luminată casa mării-sale. Mina cea tare și puternică și brațul cel înalt al preainălțatului Dumnezeu să supue pre toți vrăjmașii cei văzuți și nevăzuți podnojie picioarilor mării-sale; și să vă întărească și pe dumneavoastră, de la mic pînă la mare, împreună cu toți ai dumneavoastră, întru credința cea bună și dreaptă, întru cunoștința adevărului și întru nădejdea vieții cei de veci, care iaste făgăduită de nemincinosul Dumnezeu mai nainte de vremile vecilor, aleșilor lui și să vă povățuiască la tot lucrul cel bun și de folos, spre plăcerea lui, ferindu-vă în toată vremea și în tot ceasul și în tot locul, de vicleșugurile diavolului să vă îngrădească cu sfinții îngerii săi și să vă înarmeze cu arma dreptății și să vă dăruiască pacea lui cea ce covârșăște toată mintea, ca să petreceți viața cinstit și curată, cu pace și cu sănătate; să păzească inimile voastre și gîndurile voastre în Hristos Iisus, după cum zice Pavel, ca să faceți cîte sunt adevărate, cîte sunt cinstite, cîte sunt drepte, cîte sunt curate, cîte sînt iubite, cîte sînt cu nume și laudate, cu rugăciunile și cu blagoslovenia preasfințiților arhieriei și întru Hristos iubiți frați și de-a tocmă slujitori. Și după petrecaniia vieții aceștia să ne învrednicească pre noi pre toți Dumnezeul cel milostiv la împărăția ceriului, ca să auzim fieștecarele din noi glasul acela: „Slugă bună și credincioasă, preste puțin ai fost credincios pre mai multe te voi pune. Intră întru bucuria Domnului „ (Matei XXV, 23).

Scurtă analiză. Cunoscutul specialist în istoria literaturii române vechi, Nicolae Cartoian, consideră această cuvîntare „un model de umilință creștinească”³¹, iar pentru a-l caracteriza pe mitropolit același cercetător reproduce mărturia unui discipol al lui Antim în ale tiparniței, Mihail Ștefanovici, care spune despre el că este „...un mîrgăritar scump, legatu cu aur întru vindere, oarecînd fiind prețuit, și din țara ta scos, și în partea locurilor noastre adus și nemerit, strălucit-ai ca o rază luminoasă...”³².

Tehnica utilizată de proaspătul mitropolit este oarecum clasică, atît sub raportul conținutului, cît și al mijloacelor stilistice. Conținutul este structurat astfel: pleacă de la un text biblic (Matei, 4, 19), face o scurtă retrospectivă a propovăduirii mergînd pe firul revelației biblice, actualizează cu referiri la evenimentul în sine, al instalării, mulțumind lui Dumnezeu și celor de față, iar în final cere smerit ascultare de la toți fiii duhovnicești, căci numai astfel își va putea împlini misiunea, sprijinindu-se pe textele scripturistice de la Luca 10, 16³³ și Evrei 13, 17³⁴. Dintre mijloacele stilistice remarcăm utilizarea cu preponderență a comparației, remarcabilă chiar de la începutul cuvîntării: „Doftorii cei desăvârșiți și înțelepți atunci mai mult măresc lauda meșteșugului lor, nu cînd cu hier și cu foc luptă patima să o supue... ci cu doftorii dulci ... (și cu) oarecare zile cu mîncări doftoricești și hrînitore potolind durerile... Așa și preaințeleptul doftor al sufletelor și al trupurilor, împăratul împăraților Hristos, Dumnezeul nostru, văzînd lumea că bolnăvia cu patimile necredinței... au purtat de grijă pentru mîntuirea oamenilor...”³⁵. Sau, alt exemplu: „Vărsată

³¹ Vezi *Istoria literaturii române vechi*, București, 1980, p. 401

³² *Ibidem*, p. 414; Dar, din punct de vedere omiletic, alături de ceea ce am reprodus mai sus din scrisul savantului Nicolae Iorga, socotim că una din cele mai frumoase și obiective caracterizări omiletice o face Nicolae Cartoian însuși: “Nu se mulțumea numai să răscolească sufletele prin cuvinte bine gândite și mișcător spuse, ci grăia cu acea râvnă pe care o găsim numai la acei ce trăiesc adînc în sufletul lor credința pe care o propovăduiesc, cu acea deplină consecvență între vorbă și faptă”, *Ibidem*, p. 403.

³³ “Cel ce vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă...”

³⁴ “Fraților supuneți-vă mai-marilor voștri...”

³⁵ *Predici...*, ediția cit., p. 71.

este ca apa mării pre pământ închinăciunea idolească...”³⁶. Dintre calitățile stilului gramatical, se observă îndeosebi *naturalețea* și *demnitatea*, însușiri care țin de notele personalității marelui ierarh-cărturar.

5. Petru Maior (1756-1821), cunoscutul corifeu al „Școlii Ardelene”, istoric, filolog, preot unit al Reghinului-sat, protopop al Gurghiului, militant pentru drepturile românilor din Transilvania, a lăsat posterității nu numai lucrări istorico-filologice deosebit de importante pentru cultura românească³⁷, ci și opere teologice remarcabile, între care se înscriu și câteva cărți de predici: *Propovădania la îngropăciunea oamenilor morți*³⁸, *Didahii, adecă învățături pentru creșterea fiilor, la îngropăciunea pruncilor morți*³⁹ și *Prediche sau învățături la toate duminicile și sărbătorile anului*⁴⁰.

Confruntată cu zelul predicatorial protestant și neo-protestant, predica ortodoxă și unită din Ardeal a stimulat preocupările propovăduitorilor într-o măsură mai accentuată decât în celelalte provincii românești. Cu deosebire, predicile de înmormântare (*necrologurile*) sunt, cel puțin cantitativ vorbind, în topul acestor preocupări, pentru faptul că la astfel de ceremonii participau și membrii altor confesiuni, fie în calitate de vecini, prieteni sau chiar rude prin căsătoriile mixte, aspect valabil până în ziua de astăzi. Slujitorii au fost și sunt nevoiți să-și pregătească în mod foarte conștiincios aceste predici, pe care de fiecare dată trebuie să le îmbrace în haină misionară. De fapt, cărțile de predici la înmormântări se întâlnesc cu deosebire în Ardeal, iar preocupările lui Petru Maior pe tărâm omiletic confirmă acest fapt. De aceea socotim potrivit să reproducem o pareneză la înmormântare, pe care să o supunem analizei. Ea se intitulează *Propovedanie la îngropăciunea unui creștin* și este, credem, reprezentativă pentru stilul autorului de care ne ocupăm: „Iată scotea pe un mort, fiul unul născut al maicii lui” (Luca 7, 12)

Singură legea cea creștinească a fost aceea care i-a învățat pe oameni taina cea mare de a se folosi, precum se cuvine, de moarte. Înțelepții cei de demult se deosebeau foarte mult între ei în ceea ce privește problema morții, de vreme ce unii nu se gândeau deloc la moarte, alții se gândeau la ea în mod greșit. Unii își închipuiau că moartea este un lucru nevrednic de duhul omului, socotind-o a fi una din grelele silniciei ale firii, la care nu merită să gândești, ba încă a cărei pomenire este întristătoare foarte, și de aceea o izgoneau cu totul din mintea și din gândul lor; alții credeau că nici un alt gând nu este mai vrednic de un filosof ca gândul la moarte, de aceea singură moartea pururea și în toată vremea era ținta și scopul cugetelor și privirilor lor. Iar toate sfaturile lor filosofice într-un sfârșit făcea ca, răpiți de slavă deșartă și îngâmfați, să nu considere în nici un fel moartea și era chiar meritoriu ca mai înainte de vreme să-și scurteze viața, fie cu otravă, fie cu sabia sau în alt chip. Deci, unii nu se gândeau deloc la moarte, alții nu se temeau deloc de moarte, și unii și alții fiind, însă, cu atât mai nebuni cu cât mai înțelepți se socoteau a fi. Dar legea creștinească, care este adevărata filosofie, ne învață că înțelepciunea cea adevărată este să și gândim la moarte și să și ne temem de ea.

Este dar o lipsă și în a te gândi la moarte și în a te teme de moarte. A gândi la moarte, fără a te teme de ea, este lucru păgân; a te teme de moarte, fără a te gândi la ea, este lucru dobitocesc; iar a și gândi la moarte și a te și teme de ea, este lucru creștinesc. Luați aminte!

³⁶ *Ibidem*, p. 73.

³⁷ Între care se remarcă *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, Buda, 1812 și *Disertație pentru începutul limbii românești...*, Buda, 1834.

³⁸ Buda, 1809, 304 p.

³⁹ Buda, 1809, 139 p.

⁴⁰ Trei volume, Buda 1810-1811, 237+296+92 p.

Jale este, temătorilor de Dumnezeu ascultători, că măcar că nu este lucru mai de lipsă creștinului decât a se gândi la moarte, totuși nici un lucru nu este la care să ne gândim mai puțin, ori tineri, ori bătrâni, ori drepți, ori păcătoși. Tinerii cred că moartea este așa de îndepărtată de ei, încât socotesc o rușine pentru vârsta lor să-și aducă aminte vreodată de ea. Bătrânii, văzând-o așa de aproape de ei, se nevoiesc în orice chip ca măcar cu gândul să o depărteze de la ei. Cei drepți, crezând că moartea care îndeobște este pedeapsa păcatului, nu este pentru ei, o izgonesc și ei din minte. Mai pe urmă, păcătoșii neputând suferi groaza ei, pe cât pot, îi șterg pomenirea și astfel nici unul nu aflăm care să se gândească la moarte.

Ci deșteptați-vă, creștinilor, deșteptați-vă! Că tinerii trebuie să se gândească la moarte, pentru ca să nu fie vără de veste loviți de ea; trebuie să se gândească și bătrânii, pentru ca să o aștepte pregătiți; drepții, pentru ca să se țină în darul lui Dumnezeu; păcătoșii, pentru ca să se grăbească a se pocăi și astfel vedem că nu este nimeni pentru care moartea să nu fie un necurmat îndemn și prea puternic bold spre lucrarea faptelor bune și vrednice de mântuire.

Între celelalte prea multe rătăcirii care s-a obișnuit vrăjmașul mântuirii noastre să le semene întru inimile creștinilor, una din cele mai mari și mai vătămătoare este aceea că ne fâgăduiește viață lungă. Pentru ca să ne trezim din această vicleană și înșelătoare nădejde, este destul să ne întoarcem ochii către acest tânăr pe care în cea mai verde și mai mândră floare a tinerețelor îl vedem stins înaintea noastră; vedem fața lui cea frumoasă veștejită, ochii lui cei veseli întunecați și lipsiți de vedere, tot trupul fără simțire. Adevărat, fraților, rău se înșeală cel care gândește că moartea ține vreo socoteală, că adică întâi se ia viața celor bătrâni și apoi a celor tineri.

Izvorul înșelăciunii acesteia se naște din dragostea vieții de aici, care ne face să nu ne uităm la cei care mor în vârsta cea verde, ci numai la aceia să căutăm, pe care-i vedem că au ajuns la adânci bătrânețe, de unde lesne ne plecăm a nădăjdui că și noi vom ajunge la aceeași bătrânețe. Ne fâgăduim dar nouă înșine o viață lungă. De ce? Pentru că o poftim; și întru aceasta cea mai mare parte a oamenilor se află pe urmă rău înșelată. Nu ne aducem aminte, ticăloșii de noi, nu ne aducem aminte că oamenii fiind cu toții muritori, mor și bătrâni și tineri, ba încă mai mulți mor tineri, decât bătrâni, de vreme ce mai puțini se văd pe lume bătrâni decât tineri; nu ne aducem aminte că puțină boală, o întâmplare fără veste, când nici nu gândim, ne răpește viața. Și unde se duce sufletul acela care atâta a fost fără grijă și nebăgător de seamă și leneș în privința mântuirii sale și și-a petrecut zilele sale în dezmierdări? Unde se duce acela? Singur Dumnezeu știe!

Cu dreptate se întâmplă acestor oameni fără de grijă ceea ce li se întâmplă celor care pornesc cu corabia către Indii, unde se povestește că este mult aur. Văzând ei că doi sau trei neguțatori s-au întors de acolo bogați, nu se gândesc la mulți alții, fără de număr, care au pierit întru același drum, sau prin răzmeriță sau prin sfărâmarea corabiei, sau prin boale, sau prin netocmirea văzduhului. Fără să le pese de acestea, ei vor să se vâre în primejdie, alegând mai vârtos să urmeze pilda cea norocită a celor doi sau trei care s-au întors bogați, decât să se îngrozească de vădita primejdie a celor mulți, care au pierit. Ce nebunie poată fi mai ciudată decât aceasta? Mai mare cu adevărat și mai sălbatică este nebunia celor care văzând mii de mii de oameni murind în floarea tinerețelor, nu se tulbură cu nimic și văzând că unul sau doi au ajuns la bătrânețe, cu semeție cred că și lor li se va întâmpla așa și se dedau veseliei, ospețelor cele necuvioase ale acestui veac și întru acestea chiar moartea cea neașteptată ne întâmpină, ne împresoară, ne cuprinde și, ceea ce e mai rău, după moarte vine osânda.

Nimica nu este cu adevărat mai înșelător pe lume decât moartea, și totuși la nimic nu ne încredințăm așa tare, precum morții. Cine ar fi zis sodomenilor și gomorenilor că va ploua foc din cer și-i va face cenușă (Facere, cap. 19)? Cine ar fi zis israilitenilor că ospătându-se ei, și fiind încă mâncarea în gura lor vor pieri (Ieșire, cap. 32)? Cine ar fi zis Izabelei că va fi aruncată dintr-un turn înalt și-și va rupe grumajii (IV Regi, cap. 9)? Cine ar fi zis lui Aman că-și va sfârși zilele sale în furci? (Esteră, cap. 7)? Cine ar fi zis lui Avesalom că va rămâne spânzurat

într-un ram de copac (II Regi, cap. 18)? Cine ar fi zis lui Baltazar că i se va scrie judecata morții la ospăț (Daniel, cap. 5)? Cine ar fi zis lui Faraon că, cu toată oastea lui, va rămâne înecat în Marea Roșie (Ieșire, cap. 14)? Cine ar fi zis lui Olofern că, dormind el, o muiere slabă îi va tăia capul (Iudita, cap. 13)? Cine ar fi zis lui Sisara că i se va înfige un țăruș în tâmplă (Judecători, cap. 4)?

Toți aceștia niciodată n-ar fi crezut că în floarea tinereții lor îi va lovi și îi va cuprinde moartea și în mijlocul dezmiertărilor și al norocirii lor, și totuși le-a fost adevărită aceasta și acum dintru adâncul iadului necurmat strigă că moartea i-a întâmpinat când se temeau cel mai puțin de ea. „Întâmpinatu-m-au greutățile morții” (II Regi, cap. 22, 6).

Dar ce caut eu pilde vechi și îndepărtate, ca să vă adevăresc înșelăciunea morții? Trista și jalnica pildă este de față. Cine ar fi zis că pe acest tânăr, la această vârstă, îl vom vedea despărțit de viața aceasta? Ai fi crezut tu, obidită și jalnică maică, că atunci când va împlini fiul tău această puțină măsură a vieții sale îl vei jeli? Crezut-ați voi, toate rudele, prietenii, cunoscuții lui, crezut-ați voi că astăzi pe acest tânăr îl veți petrece la groapă? Nimeni cu adevărat nu ar fi crezut aceasta, și totuși vădit este că de jalnica lui maică, în cea mai frumoasă și mai veselă vârstă cu veșnică despărțire se desparte și singur dorul lui în casa maicii sale rămâne.

Pe oamenii cei bătrâni, e drept, nu-i înșeală moartea, dar îi înșeală dragostea de viață, care îi face ca puțină viață ce le mai rămâne de trăit în această lume să li se pară o veșnicie, încât, fiind aproape de moarte, ei rămânând lipiți de lume ca și când niciodată n-ar trebui să plece de aici. Și cu adevărat am văzut că mai greu lucru este a întoarce pe un bătrân la pocăință, decât pe un tânăr.

Dar s-ar părea că dreptii nu sunt dator să se gândească cu atâta nevoință la moarte, de vreme ce se pare că ei nu au nici un motiv să se teamă, fiind în darul lui Dumnezeu; ci tocmai aceștia trebuie neîncetat să se gândească la moarte, pentru că singură aceasta este mijlocirea ca să se poată ține întru nevinovăție. Dumnezeu, ca să țină pe omul cel dintâi, pe strămoșul nostru Adam, în darul Său, întru care l-a zidit, nu află mai bună cale decât să-l facă să se gândească la moarte: „Dacă veți mânca dintr-însul, cu moarte veți muri” (Facere 2, 17).

Eu aflu în Sfânta Scriptură că trei lucruri sunt cele care ne pot face să pierdem nevinovăția și darul cel dumnezeiesc: întâi, pofta ochilor. A doua, pofta trupului. A treia, mândria vieții. Atunci când gândește omul că va muri și trebuie, de vrea sau nu, să se despartă de toate câte sunt pe lume, lesne este a nu se lipi de nici un lucru al lumii acesteia și scurttimea vieții îl face să simtă și să priceapă cât de repede trec toate lucrurile cele pământești. Dacă tu, o, lacomule, care ziua și noaptea te ostenești și te trudești ca să aduni bani, ai socoti că vei muri și vei lăsa banii tăi pradă acelor care își vor bate joc de nesățioasa ta lăcomie, iar tu vei fi pradă și mâncare viermilor, într-un mormânt întunecat; dacă tu, zic, te-ai gândi la aceasta, multe din grijile cele cu necaz

ți-ai scuti în viața aceasta și multe chinuri în cealaltă. Gândul morții risipește iarăși din inimă văpaia dragostei celei spurcate. Când cugești că, curând, fața pe care tu o iubești pătimiș se va schimba întru putreziciune și va fi mâncare viermilor, ușor este a micșora patima care crește fără înfrânare pentru ea în tine. În Sfânta Scriptură aflăm că erau niște popoare care nu se rușinau a se închina la un trunchi, care avea o parte arsă și făcută cenușă: „Jumătate din el a ars în foc, și s-au închinat lui” (Isaia 44, 19). Dar mai puțini nebuni oare sunt cei care iubesc și se închină la o frumusețe pieritoare? Aceea jumătate este mistuită și după puțină vreme va fi pulbere și gunoi, iar noi, nebunii, o iubim și ne închinăm ei! Așijderea, slava cea deșartă se strică prin gândul morții. Cu ce ochi vei căuta spre cinste, spre dregătorii, spre fală, când îți aduci aminte că, de vrei sau nu, acuși vei fi acoperit cu țărână și vei fi călcat de picioarele drumeților?

Frumoasă învățătură da mai-marilor lumii acesteia acel înțelept filosof, care fiind între o mulțime de oase goale de oameni morți, a zis: Unde este Alexandru cel Mare? Era aceasta o

înțeleaptă ironie privind deșertăciunea celor care se mândresc cu ceea ce sunt ei și nu cugetă că după moarte asemenea sunt și împăratul și ostașul, asemenea și bogatul și săracul, asemenea și boierul și plugarul! Adu-ți aminte de moarte, și te vei smeri. Afară de orice îndoială este că mijlocul cel mai tare și mai puternic de a te ține în darul lui Dumnezeu este ca să-ți aduci aminte adeseori de moarte.

Însă dacă este cineva cu adevărat dator să-și întoarcă gândul spre moarte, acela este îndeosebi păcătosul, de vreme ce aceasta este mijlocul cel mai puternic de a ieși din spurcăciunea și din somnul păcatului. Eu am văzut, spune Iov, oameni cărora le este cu neputință întoarcerea și pocăința. Fălosul este atât de plin de mândria sa și îngâmfat încât nu este cu putință a-l supune lui Dumnezeu. „Cine va spune înaintea feței lui calea lui?” (Iov 21, 31); bogatul este atât de cuprins și stăpânit de aur, încât nu-l poți face să-l cunoască pe Dumnezeu cel adevărat: „Cine va spune înaintea lui calea lui?”. Curvarul este așa de cufundat întru dezmiardările lumii, încât nu-și poate ridica ochii să privească la cer: „Cine va spune înaintea lui calea lui?”. Dar ce? Nu este nici o doctorie care să-i poată trezi pe păcătoșii aceștia? Îi vom lăsa oare să piară întru orbirea lor? Singura doctorie este, spune proorocul, să le pui înaintea ochilor lor moartea și să-i duci la mormânturile cele pline de oase goale și reci, acolo li se vor deschide ochii și se vor pocăi. „Și el în groapă s-a dus și peste mormânt a privegheat” (Iov 21, 32). Pentru că moartea ia de la păcat tot ceea ce are păcatul plăcut în el, și de la pocăință ia tot amarul și greutatea. Adică moartea arată că dulceața păcatului este trecătoare și înșelătoare; iar pocăința ne agonisește binele cel veșnic și nepieritor. Drept aceea de vom putea pleca pe păcătos spre gândul la moarte, nu trebuie să ne deznădăjduim de pocăința și întoarcerea lui.

Iar când te gândești la moarte, de ai vreo scânteie de minte, nu e cu putință să nu te temi de ea. Toate câte vin înainte de moarte, câte vin împreună cu moartea, câte vin după moarte, toate sunt puternice bolduri ca să o facă tare înfricoșată. Îți vine atunci în minte viața trecută, și se pun înainte toate păcatele, și cele mai ascunse, care ca niște fiare sălbatice își rod inima. Te înfricoșezi de judecata lui Dumnezeu, văzând dreptatea lui Dumnezeu ridicându-și brațul ca să te pedepsească. Vezi atunci muncile cele de veci, focul cel nestins așteptându-te, să te ardă fără sfârșit. Și e oare nevoie de mai mult, Doamne sfinte, ca să ne temem, să ne înfricoșăm, să ne îngrozim? Toate s-au adunat împreună ca să ne facă să suferim o mie de morți, atunci când așteptăm una singură.

Nu mă face să tremur de frică că voi pierde averea și bunătățile acestei lumi. Nu-mi slăbește inima dacă socotesc că trupul acesta va fi mâncare viermilor; nu îmi aduce supărare și durere că mă voi despărți de prieteni. De aș avea a mă teme numai de acestea la moartea mea, m-aș alina întru duhul meu și m-aș mângâia. Dar când privesc la judecata cea înfricoșată, la care voi da seama cu amănuntul de fărădelegile mele, care vor sta toate de față, ca să-mi muncească mintea; când mă gândesc că nici o faptă, chiar cea mai mică, nu va scăpa să nu fie pusă în cumpăna dreptului și neplecatului Judecător, când îmi umblă prin minte veșnicul foc nestins întru care, aflându-mă moartea întru păcat, voi fi dat; atunci cu adevărat mă simt pătruns de frică și de groază; și groaza mi s-ar schimba în deznădejde, dacă sângele lui Iisus Hristos, vărsat pentru mine, nu mi-ar da ajutor și vârtute întru inima mea deznădăjduită.

Tu, Doamne, după dreptate ai hotărât ca moartea să fie pedeapsa păcatului nostru, nici de această prea dreaptă judecată nu ne putem tângui noi, păcătoșii. Ci varsă frica acestei drepte pedepse întru inimile noastre. Ferice de noi de se va împreuna cu frica aceasta și dragostea, care cu nedezlegată și veșnică împreunare să ne împreune cu Tine. Amin.⁴¹

Scurtă analiză. Tema centrală a cuvântării este *dreapta cugetare asupra morții*. Observăm, așadar, cum chiar în prima parte a cuvântării autorul face câteva precizări cu privire la atitudinea corectă ce se cuvine vizavi de moarte, făcându-se, totodată, chemarea

---

⁴¹ Din vol. *Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți...*, după ediția din Buda de la 1809, p. 16-24.

pentru trezvie și dreaptă socotință: „Ci deșteptați-vă, creștinilor, deșteptați-vă! Că tinerii trebuie să se gândească la moarte, pentru ca să nu fie fără de veste loviți de ea, trebuie să se gândească și bătrânii, pentru ca să o aștepte pregătiți și dreptii, pentru ca să se țină în darul lui Dumnezeu și păcătoșii, pentru ca să se grăbească a se pocăi și astfel vedem că nu este nimeni pentru care moartea să nu fie un necurmat îndemn și prea puternic bold spre lucrarea faptelor bune și vrednice de mântuire...”. Imprevizibilitatea morții este înfățișată erometric, folosind exemple biblice concrete, într-o succesiune retorică admirabilă: „Cine ar fi zis sodomienilor și gomorenilor că va ploua foc din cer și-i va face cenușă?... Cine ar fi zis lui Aman că va sfârși zilele în furci?... Cine i-ar fi zis lui Faraon că, cu toată oastea lui, va rămâne înecat în Marea Roșie? ...” etc. Petru Maior dovedește un acut spirit pedagogic, mai ales atunci când anunță și explică unele dintre pericolele pierderii harului dumnezeiesc: „...Trei lucruri sunt cele care ne pot face să pierdem nevinovăția și darul cel dumnezeiesc: întâi, pofta ochilor. A doua, pofta trupului. A treia, mândria vieții!” Trebuie să remarcăm, însă, că finalul cuvântării este gândit mai mult spre înfricoșarea ascultătorilor, decât spre alimentarea nădejzii, așa cum credem că ar fi fost mai potrivit. Atenția este dirijată, poate involuntar, mai mult spre Cruce decât spre Înviere. Este aici o reflectare a doctrinei catolice, înclinată mai mult spre observarea suferinței, a pedepselor, decât spre optimizarea nădejzii, cum se străduiește ortodoxia. Se știe, de altfel, că autorul a aparținut confesiunii greco-catolice, cu o doctrină mult influențată de Roma. Oricum, aceste accente finale puse de el pentru trezirea temerii în fața morții și a judecății, nu scad valoarea generală a parezei, care, în ansamblu, este o mostră de erudiție teologică. Nu lipsesc nici ilustrările, atât de binevenite în orice gen de cuvântare (ca de exemplu referirea la căutătorii de aur din Indii și evocările unor personaje biblice: Izabela, Abesalom, Baltazar, Olofern etc.). Partea ultimă este parenetic-morală, cu referire directă la trei dintre păcatele care-i întunecă omului dreapta socotință, pentru o creștinească viețuire pe pământ, totodată pentru o judecată limpede cu privire la sfârșitul vieții: *pofta ochilor, pofta trupului și mândria vieții*. Deși nu face propriu-zis apel la textul din Sirah VII, 38, autorul, prin întreaga-i pledoarie pare a voii să concluzioneze: „În tot ce faci adu-ți aminte de moarte și nu vei păcătui niciodată”.

6. Vasile Mitrofanovici (1831-1888) este profesorul de Teologie Practică de la Cernăuți, căruia îi datorăm primul și cel mai însemnat *Tratat de Omiletică* din literatura noastră⁴², din păcate și ultimul manual de nivel universitar tipărit la noi...

În acest tratat sunt cuprinse și câteva predici, ca exemplificări⁴³, din care vom reda mai jos o pareneză pentru Botezul Domnului, intitulată *Pareneză ținută după sfințirea apei la Arătarea Domnului*. Presentăm mai întâi textul: *Iubiților creștini,*

Sfințirea sărbătorească a apei la sărbătoarea arătării Domnului, care sărbătoare o petrecem astăzi, este aducerea-aminte de o faptă prea minunată a lui Iisus Hristos, umblând aici pe pământ și lucrând mântuirea oamenilor. Domnul cerului și al pământului, Care se îmbracă cu lumina ca și cu o haină, care întinde cerul ca un cort, care umblă pe aripile vânturilor, care face pe îngerii Săi duhuri și pe robii Săi pară de foc, Acela, despre care cântă Sfânta Biserică: Unul Sfânt, unul Domn Iisus Hristos, Însuși vine la Iordan și cere de la Ioan botezul. Iară Ioan, uimindu-se, zice: Mie mi se cade să mă botez de la Tine, și Tu vii la mine? Cum ai venit la robul Tău, cela ce n-ai spurcăciune, Doamne? Într-al cui nume Te voi boteza? În numele Tatălui? Dar pe Acela-L porți întru Tine! În numele Fiului? Acela Tu însuși ești, cela ce Te-ai întrupat! În

⁴² *Omiletica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1875, XIII + 771 p.

⁴³ Între p. 678-712.

numele Duhului Sfânt? Și pe Acesta-L știi da celor credincioși! Cum va pune mâna robul pe Domnul său?

Adevărate cuvinte, cu care se dezvinovățește Ioan, dar la acestea așa-i răspunde Mântuitorul: Lasă acuma, că așa se cade nouă să plinim toată dreptatea. Gonește frica, și te supune Mie. Atunci cu frică ridică Botezătorul mâna și împlinește porunca Domnului său, zicând cu inimă umilită: Tu mă sfințește pe mine, căci ești Domnul meu! Cel preasfânt se botează, pământul se bucură, firea apei se sfințește, cerul se deschide, Duhul Sfânt se pogoară ca un porumbel, și vine peste El, iar Tatăl își înalță glasul zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru care am binevoit.

*Să dăm, creștinilor, închinăciune și mulțumită Treimii celei prea sfinte, de o ființă și nedespărțite, care s-a arătat la Iordan; să mulțumim Tatălui, care ne-a făcut și ne ține pe toți, Fiului, care ne-a răscumpărat cu sângele Său cel prea scump, și Sfântului Duh, care ne sfințește cu darurile Sale. Să ne aducem aminte cu bună nădejde de faptele cele minunate ale lui Dumnezeu; să nu uităm, cum că Acela care a dus pe Israiliteni prin mare ca pe uscat, care le-a dat în pustie apă din piatră și de noi nu va uita niciodată, precum Însuși ne mângâie zicând: Au, doară va uita femeia de pruncul său, sau nu se va îndura de fiii pântecelui său, și dacă va și uita femeia de aceștia, dar Eu nu voi uita de tine. Să ne aducem aminte în ziua aceasta și de acea întâmplare minunată care ne duce la Dumnezeu și care este cheia la Împărăția cerească, adică de botezul nostru, prin care ne-am născut din nou la viața veșnică, prin care ne-am făcut fii ai lui Dumnezeu, părtași de Împărăția cerească și mădulare ale Bisericii celei sfinte. La sfântul botez s-a îmbrăcat sufletul nostru cu veșmântul luminii. O, de-am înfrumuseța veșmântul acesta totdeauna cu fapte bune, de am urma totdeauna Mântuitorului, neuitând cuvintele: Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat! În această dulce nădejde îmi îndrept cuvântul către toți fiii mei duhovnicești: Scoateți agheasma cu veselie, fraților! Căci tuturor celor care cu credință o vor scoate și vor gusta dintr-însa, se va da darul Duhului Sfânt de la Hristos, Domnul și Mântuitorul nostru. Amin."*⁴⁴.

Pareneza de față reprezintă un exemplu al unui demers realist, de care orice preot se cuvine să țină cont la acest praznic împărătesc: se știe că programul liturgic al acestei zile este foarte încărcat, Sfintei Liturghii adăugându-i-se slujba de sfințire a apei celei mari, după care creștinii trebuie să mai aștepte câteva minute bune până li se distribuie apa sfințită spre a o lua acasă. În aceste condiții, un cuvânt scurt, limitat la strictul necesar este binevenit. Este ceea ce ne demonstrează părintele Mitrofanovici. Cu toată scurtimea, autorul surprinde, totuși, câteva elemente care merită a fi reținute: prezintă succint tabloul evenimentului sfânt de la Iordan; amintește că Botezul Domnului readuce în memoria tuturor creștinilor propriul botez; face, în sfârșit, o aplicație potrivită: „O de am înfrumuseța veșmântul acesta totdeauna cu fapte bune, de am urma totdeauna Mântuitorului, neuitând cuvintele: Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat!".

7. Zaharia Boiu (1834-1903), poate fi socotit fără dubii drept cel mai mare predicator al sfârșitului de secol XIX, cel puțin pentru Transilvania, provincie în care a propovăduit cu dăruire exemplară cuvântul Domnului⁴⁵. Alături de abecedare, catehisme, cărți de poezii etc, prin care s-a remarcat ca un veritabil pedagog al vremii, părintele cărturar Zaharia Boiu a lăsat literaturii omiletice românești câteva volume de predici:

⁴⁴ *Ibidem*, p. 678-680.

⁴⁵ Vezi în acest sens următoarele studii: Pr. drd. Nicolae DURA, *Preotul profesor Zaharia Boiu, propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu*, în MA, an. XXIX, 1984, nr. 1-2, p. 19-33; Arhim Veniamin MICLE, *Preotul Zaharia Boiu, reprezentant strălucit al Amvonului*, în vol. *Trepte spre Amvon*, Rm. Vâlclii, 1993, p. 181-187.

*Cuvântări funebre și memoriale. Cu un adaos de texturi biblice pentru cuvântările funebre*⁴⁶; *Semințe în agrul (= ogorul, n.n.) lui Hristos: Tom I. Cuvântări la duminicile de preste an*⁴⁷; *Tom II. Cuvântări la prasnicele și sărbătorile de preste an, precum și la casuale bisericesti*⁴⁸; *Tom III. Cuvântări bisericesti la înmormântări, parastase și alte festivități funebre. Adaos de texturi biblice pentru cuvântările funebre*⁴⁹. Menționăm că aceasta din urmă a fost premiată de Academia Română⁵⁰.

După cum se observă, un spațiu însemnat al preocupărilor omiletice este acordat necrologurilor, la fel ca în cazul altor predicatori ardeleni. Din acest motiv, reproducem textul unui necrolog, intitulat: *La înmormântarea bătrânei preotese văduve Ioana Arsenie din Gurariu*⁵¹.

Textul este următorul: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, cu pace; că văzură ochii mei mântuirea Ta...” (Luca 2, 29). *Pe vremea nașterii lui Hristos, ne spune Sfântul evanghelist Luca în evanghelia sa, trăia în Ierusalim o femeie bătrână evlavioasă, Ana proorocița, fiica lui Fanuil, din neamul lui Assir. Aceasta, zice evanghelistul, îmbătrânise în zile multe; ea locuise cu bărbatul ei șapte ani de la fecioria ei și a fost apoi văduvă optzeci și patru de ani; ea nu se depărta de biserică, ținând posturile și rugându-se, slujind ziua și noaptea. Și când au adus pe Iisus pruncul, ca să-l pună înaintea lui Dumnezeu, după legea lui Moise, atunci bătrâna cea sfântă, a fost dusă de Duhul lui Dumnezeu într-un acel ceas în biserică și a văzut pe pruncul cel dumnezeiesc și l-a cunoscut și s-a mărturisit Domnului și a vestit tuturor celor din Ierusalim de pruncul acesta.*

Cine dintre noi, onorați întristați ascultători, citind sau auzind acestea despre Ana proorocița nu va cugeta îndată și la adormita întru fericire soră - sau mai bine voi zice maică a noastră, Ioana, pe care o petrecem astăzi la veșnica odihnă! Căci și dânsa, ca Ana proorocița, îmbătrânise în zile multe și dânsa, ca aceea, trăise cu soțul ei, neuitatul paroh al acestei onorabile comune, Ioan Arsenie, patruzeci și opt de ani de la fecioria sa. Și dânsa, ca și aceea, petrecuse în văduvia ei șase ani. Și dânsa, ca și aceea, nu se depărta de biserică, cu posturi și rugăciuni, slujind Domnului ziua și noaptea. Și precum fericita Ana proorocița pentru viața ei cea sfântă și plăcută lui Dumnezeu s-a învrednicit a-L vedea pe Hristos, unsul lui Dumnezeu, adus ca prunc de patruzeci de zile la biserică, astfel și tu, fericita noastră maică preoteasă Ioană, ai avut parte în viața ta de tot ce Dumnezeu a binevoit a dărui omului pe pământ. Și așa ajungând la vârsta cea frumoasă de șaptezeci de ani, la care puțini muritori ajung și care nu e departe de timpul când, după cuvântul Psalmistului, încep zilele osteneților și durerilor, rugându-te tu ca Simeon bătrânul: „Acum slobozește pe roaba Ta, Stăpâne, după cuvântul Tău cu pace!”, Dumnezeu a ascultat rugăciunea ta și te-a chemat de aici la cele mai bune. Căci ce o mai aștepta pe ea de aici înainte în lumea aceasta plină de valuri, decât osteneți și dureri, neputințe și suferințe de tot felul? În mormântând înainte cu șase ani pe iubitul ei soț, rămăsese a purta singură jugul necazurilor pământești, care adeseori și pentru amândoi soții este destul de greu de purtat. Ba, pierzând anul trecut și pe iubitul ei fiu mai mare, Ioan, doctor, și încă în străinătate și mare depărtare, așa încât nici a-i închide ochii cu mâinile ei de mamă nu a avut parte, singura ei bucurie și mângâiere, afară de iubita familie a fiului ei mai mic, Iacob, era căutarea casei lui Dumnezeu, postul și rugăciunea și facerea de bine către toți oamenii. De aceea ea putea zice acum tot cu Psalmistul: „Întoarce-te suflete al meu întru odihna ta, că Domnul bine a făcut ție!”. Sau cu Apostolul: „Că mie a vieții este Hristos și a muri dobândă!” (Filip. 1, 21). Și

⁴⁶ Sibiu, 1889, 240 p.

⁴⁷ Sibiu, 1898, X+327 p.

⁴⁸ Sibiu, 1898, VI+220 p.

⁴⁹ Sibiu, 1899, 4+354 p.

⁵⁰ Pr. prof. dr. Mircea PACURARIU, *Dictionarul teologilor români...*, p. 55.

⁵¹ În vol. *Cuvântări funebre și memoriale*, Sibiu, 1889, p. 125-135.

aceasta cu atât mai vârtos cu cât din iubirea și buna îngrijire a copiilor ei în decursul bolii sale de multe ori s-a putut împărtăși cu sfintele taine ale lui Hristos, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci. Și astfel, împăcată cu Dumnezeu și cu lumea, ea a plecat liniștită pe calea veșniciei, pe care, unul mai curând, altul mai târziu, dar într-un sfârșit toți odată suntem datori a o face; căci „rânduiește tuturor oamenilor a muri, iar după moarte, judecată!” (Evrei 9, 27).

Da, dacă fericim, și pe drept cuvânt, pe Ana proorocița, care s-a învrednicit a vedea pe Hristos și a-L mărturisi pe El tuturor celor din Ierusalim - sau dacă fericim, tot pentru aceasta, pe dreptul Simeon, bătrânul, care a fost dăruit de Dumnezeu a lua în brațe pe Iisus pruncul și a simți culmea fericirii dorite, după care nu i-a mai rămas decât a cere de la Stăpânul slobozirea cu pace a robului Său; apoi, după modestia și micimea împrejurărilor noastre, nu fără temei vom fericii și pe onorabila iubita noastră maică Ioana. Căci maică o numesc, și altminteri nu o pot numi decât maică! Maică după trup pentru voi, iubiților ei fii; maică după vârsta vieții celor mai mulți dintre noi, pentru adâncile și cinstitele ei bătrânețe; maică duhovnicească vouă, iubiți fii ai acestei respectabile comune bisericești, ca preoteasa voastră cea bătrână, de toți, mari și mici, bătrâni și tineri, bărbați și femei, până la copiii de pe uliță, iubită și onorată, – maică în fine după înțelepciunea, blândețea, credința, bunătatea și îndurarea ei către cei lipsiți și necăjiți – și vai, mulți sunt de aceștia pe lume! – care năzuiau către dânsa. Da, o fericim, zic, pentru viața ei cea frumoasă și pentru moartea ei cea fericită întru Domnul; căci „scumpă e – zice Psalmistul – înaintea Domnului moartea cuvivoșilor Lui” (Psalm 115, 6).

Născută în anul 1815, din stimabili părinți Ioan și Lucia Pezzamosca, oameni de frunte din acest ținut, adormita, după o creștere bine îngrijită, al cărei fundament a fost frica de Dumnezeu, ajungând la vârsta cuvenită s-a căsătorit cu tânărul Ioan Arsenie de aici, de asemenea dintr-o odrașlă de frunte a acestei comune, pe atunci învățător, mai târziu notar comunal și pe urmă preot și paroh al acestei comune bisericești și, în cele din urmă, distins de fericitul Arhiepiscop și Mitropolit Andrei cu brâu roșu și numit asesor consistorial onora. Căsătoria aceasta a fost una din cele mai fericite. Căci fiind soții potriviți, domnind între ei buna înțelegere și armonia și fiind ambii oameni muncitori și chivernisitori, Dumnezeu a binecuvântat lucrurile mâinilor lor atât încât și astăzi atâtea frumoase realizări, atâtea însemnate zidiri din această comună poartă stimatele lor nume. Iar ca o cunună a tuturor acestor fructe ale ostanelilor lor, se înalță aceste case ca o mică cetate drăgălașă, vestind trecătorilor de hărnicia și vrednicia ziditorilor lor. De asemenea, Dumnezeu a binecuvântat căsătoria lor și cu prunci buni, dintre care mai mulți au trecut din viață încă din pruncia lor, iar doi fii iubiți, Ioan și Iacob, după numele tatălui și al moșului, au ajuns în etate, au crescut ca doi pomi altoiți, prin școli mai înalte, și au devenit bucuria, onoarea și nădejdea bătrânețelor părinților lor. Ba, Dumnezeu i-a învrednicit, după cuvântul Scripturii, a vedea, ca niște tinere odrasle de măslin, și pe fiii fiilor lor. Astfel, adormita noastră maică devenise, după cuvântul înțeleptului Solomon, cunună pe capul bărbatului ei și se adevărase și întru dânsa lauda cea nepieritoare cu care acel înțelept împărat mărește pe femeia cea temătoare de Dumnezeu, bărbată și vrednică. Căci „femeie harnică – zice el – cine va afla, mai scumpă este una ca aceasta decât pietrele cele de mult preț”. Da, bărbăția, chiverniseala cea bună, blândețea și bunătatea inimii tale, îndurarea ta spre săraci, care te plâng astăzi ca pe mama și mângâietoarea lor, credința ta cea vie și evlavia ta cea din inimă vor păstra întru veșnică pomenire memoria ta. Bărbată ca Marta, credincioasă ca Maria, așa ai fost tu în viața ta! Fie ca Domnul să te învrednicească de ambele laude ale acelora!

De aceea, iubitul unicul fiu în viață al răposatei, Iacobe, cu soția ta, Maria, și cu întreaga voastră familie, voi, care pierdeți astăzi pe iubitoarea voastră maică, comoara cea scumpă, pe care mai târziu numai veți fi în stare a o prețui după adevărata ei valoare, veniți încă o dată a da maicii voastre sărutare – sărutarea din urmă, a despărțirii de pe pământ! Veniți a săruta buzele cele reci și veștejite ale mamei voastre, al cărei glas de învățătură și mângâiere de azi înainte nu-l veți mai auzi. Veniți a săruta ochii ei cei închiși spre somnul morții, a căror lină lucire spre voi

nu o veți mai vedea, nu o veți mai simți. Veniți a săruta mâinile ei cele înghețate de suflarea morții, care de nenumărate ori s-au înălțat spre cer și o jumătate de veac au lucrat, au muncit și s-au obosit pentru binele vostru.

"Iubiții mei fii – vă șoptește din sicriu buna voastră maică –, iubiții mei fii, iată a sosit și pentru noi, ca pentru toți pământeni, momentul despărțirii. Din pământ suntem zidiți și iarăși în pământ avem să ne întorcem, aceasta o știm cu toții; dar, cu toate acestea, cât de grea și de dureroasă îmi este despărțirea de voi! După trecerea din viață a iubitului vostru tată și a doritului frate, voi ați fost bucuria, voi mângâierea văduviei și bătrânețelor mele. Mulțumesc lui Dumnezeu că m-a chemat la El din casa mea, din brațele copiilor mei, despre care eram convinsă că precum în viață m-au întâmpinat cu iubire, tot așa și când îmi va bate ora, cu bună cuviință mă vor și înmormânta. Primiți, dar, pentru toate acestea sărutarea din urmă și binecuvântarea credincioasei voastre mame! Rămas bun, iubiții bunii mei, fiu și fică, cu copiii voștri! Dumnezeu să fie cu voi în tot locul și în toată vremea, să vă înțeleptească, să vă ajute, să vă miluiască întru toate! Rămâneți, iubiții mei, de-a pururea neclintiți întru frica lui Dumnezeu, căci „începutul înțelepciunii este frica lui Dumnezeu!”. Și aduceți-vă aminte că „bogații au sărăcit și au flămânzit; iar cei ce caută pe Domnul nu se vor lipsi de tot binele!”. Nu vă încredeți tinerețelor, care sunt o floare curând trecătoare, nici puterii, pe care o singură nenorocire o poate frânge, nici sănătății și tăriei trupești – căci toate ale lumii sunt deșarte și trecătoare! Nu vă încredeți nici în strălucirea averii și stării materiale; căci Dumnezeu înalță și pogoară precum voiește și cumpenele lumii sunt în mâinile Lui! Ci mai vărtos păstrați, precum pururea v-am învățat, frica lui Dumnezeu ca temelie sigură a tuturor simțămintelor și faptelor voastre; căci aceasta este chezașia neînșelătoare a fericirii omului pe pământ și dincolo de mormânt.

Fiți blânzi, iubiții mei fii, fiți înțelepți, fiți modești, muncitori și chivernisitori, fiți drepti și sinceri întru toate ale voastre, ca și când Dumnezeu ar fi de față lângă voi, precum cu adevărat și este. Fiți îndurători spre cei săraci și necăjiți, fiți mângâietori și ajutători celor întristați, fiți iubitori spre toți; căci iubirea aproapelui este însăși dovada iubirii lui Dumnezeu; „ceea ce ați făcut unuia dintre acești frați ai mei prea mici, mie mi-ați făcut!” (Matei 25, 40), zice Hristos. Binecuvântarea lui Dumnezeu să fie cu voi, iubiții mei, și cu casa voastră!

Rămas bun și vouă, drăgălașe odrasle ale casei voastre, iubiți nepoței și nepoțele; acuma buna voastră se duce de la voi, căci ea și-a terminat viața sa, pe când voi acum vi-o începeți. Dumnezeu să fie cu voi, iubiții mei, să vă țină pe voi părinților voștri și pe părinții voștri vouă, ca să vă puteți bucura unii de alții: căci aceasta este cea mai curată bucurie de pe pământ. Fiți cinstitori de Dumnezeu și ascultători de părinți și de învățătorii și mai-marii voștri, și darul lui Dumnezeu va fi cu voi!

Iubita mea soră Magdalena și iubitul meu frate Matei, pe care cu iubire vă văd aici lângă sicriul meu, căci adâncile bătrânețe și neputințe știu că numai cu greu v-au permis a face această osteneală – iată Dumnezeu aici a pus piatra de hotar a vieții mele, și eu, sora cea mică, ies înaintea voastră din lumea pământească. Fie numele Domnului binecuvântat în veci! Ceea ce voi sunteți încă, eu am fost; ceea ce sunt eu, veți fi și voi la timpul său, când Făcătorul tuturor va binevoi. Nu vă voi mai pofti dar viață îndelungată, căci noi tustrei am luat din mâna Domnului și cele bune și cele grele într-un răstimp de câte șaptezeci, optzeci și mai mulți ani. Ci mai vărtos vă voi pofti, precum ne învăță maica noastră sufletească, Biserica, a petrece restul vieții voastre cu pace și întru pocăință, iar când Tatăl va binevoi a vă chema, sfârșit creștinesc vieții voastre și răspuns bun la înfricoșatul județ al lui Hristos. Și așa, iubită soră, iubit frate, rămas-bun, până la ziua cea mare a judecării lui Hristos. Iertați, vă rog, pe sora voastră mai mică, Ioana, de toate câte vă va fi greșit în viața sa, ca și Dumnezeu să ierte greșalele voastre și să vă primească când va binevoi în sânul fericirii Sale.

De asemenea rog pe iubiții mei nepoți Ioan cu soția sa Maria, pe care ca și pe fiii mei v-am purtat în inima mea, apoi pe toate rudeniile, prietenii și cunoscuții, mari și mici, bătrâni și tineri, bărbați și femei, pe iubiții locuitori ai comunei noastre Gurariului și ai comune învecinate, cu care am viețuit împreună – pe toți care cu dragoste creștinescă ați ostenit la această din

urmă petrecere a mea, în fine pe toți și pe toate cu care împreună am petrecut călătoria vieții, ca toți cu o gură și cu o inimă să-mi dați creștineasca voastră iertare și dezlegare de ceea ce v-aș fi greșit vreodată în viața mea.

Iar tu, casa lui Dumnezeu, poartă pământească a raiului ceresc, tu, mamă bună a sufletelor noastre, pe care de-a pururea cu credință fiască te-am cinstit și te-am iubit, însoțește-mă, te rog, și în momentele acestea din urmă, cu cântările tale duhovnicești, cu sunetul de jale al clopotelor tale, cu melodiile preoților și cântăreților tăi, cu mulțimea credincioșilor, până la locul de odihnă ce mi-am ales lângă fericitul meu soț, la umbra pomilor sădiți și cultivați, sub binecuvântarea cerului, de mâinile noastre. Și nu lipsi a pomeni la sfântul tău jertfelnic și pe roaba lui Dumnezeu Ioana, cerându-i mila lui Dumnezeu, împărăția cerului și iertarea păcatelor ei de la Hristos, împăratul cel fără de moarte!

Și așa, Domnul cerului și al pământului, făcătorul meu și Dumnezeu meu, slobozește-mă în pace, pe mine, roaba Ta, căci în viața mea de șaptezeci de ani văzură ochii mei mântuirea Ta; auzit-am tainele rânduiei Tale, cunoscut-am lucrurile Tale, preamărit-am dumnezeirea Ta și am urmat, ca o femeie neputincioasă, voile Tale, fiindu-mi legea Ta mai scumpă decât aurul și topazul, și cuvintele Tale mai dulci gurii mele decât mierea și fagurul. Îți mulțumesc, Dumnezeul meu, pentru viața cea multă și frumoasă pe care mi-ai dăruit-o și pentru toate bunătățile, sufletești și trupești, pe care cu mână pârintească le-ai revărsat asupra mea. Și Te rog, cu umilință, Făcătorul meu și Dumnezeul meu, ca iertând cu îndurarea Ta cea negrăită toate păcatele și greșelile mele, să primești duhul meu în mâinile Tale și să-i faci parte între cei dreپți, care ți-au plăcut ție din veac. Așa, Doamne Dumnezeul meu, care ne-ai învățat prin unul-născut Fiul Tău, Domnul nostru Iisus Hristos, că viața adevărată este a Te cunoaște pe Tine, unul adevăratul Dumnezeu și pe Cel pe care Tu l-ai trimis, pe Iisus Hristos, fă-mă și pe mine, nevrednica roaba Ta, neputincioasa Ta ucenică, fiică și moșteană a împărăției Tale. Amin.

Scurtă analiză. Cuvântarea, deși lungă și imposibil de reprodus pentru vremurile noastre, este remarcabilă din câteva puncte de vedere: face o admirabilă comparație între răposata preoteasă, la vârsta de 80 de ani, și Ana proorocița, de care vorbește Sf. evanghelist Luca (cap. II); partea parenetică este susținută de un număr impresionant de versete biblice, potrivit selectate; împletește în chip exemplar viața răposatei cu învățături moral-creștinești, ca pildă de urmat pentru ascultători. Partea finală este tributară obiceiului destul de răspândit în Ardeal de a se face *iertăciuni* față de cei rămași, dar autorul procedează cu tact și măsură, încât ascultându-le nu se produce acea stânjeneală pe care, atunci când vorbitorul exagerează, o încearcă cei prezenți⁵². Practic, cuvintele de rămas bun se preschimbă discret în bune-sfătuiri care pot fi primite fără nici un efort de voință de către ascultători.

*

Chiar dacă nu mai facem exemplificări efective de predici, suntem datori măcar să menționăm și alte nume de predicatori importanți care au lăsat cuvântări scrise (ordinea este cronologică): *Preotul Ioan Zoba din Vinț* († d. 1689)⁵³; *Samuil Micu* (1745–1806)⁵⁴;

⁵² În privința *iertăciunilor*, practică întâlnită încă în prezent în Ardeal, vezi cap. "Problema iertăciunilor", din teza noastră de doctorat, *Pareneza în slujirea pastoral-misionară a Bisericii*, ms. computerizat; la Biblioteca Facultății de Teologie din București, cota 25/S2 23174, p. 132-137.

⁵³ *Sicriul de Aur. Carte de propovedanie la morți*, Sebeș, 1683 (conține 15 predici funebre); retip. de A. Goția, București, 1984, LXI+305 p.

⁵⁴ *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784, 140 p. (ed. II-a, Sibiu, 1842, 220 p.; reed. de I. Nicorescu, Arad, 1907; are, de asemenea, câteva traduceri omiletice din Sfinții Părinți: *Cuvinte către*

Mitropolitul Veniamin Costachi (1768–1846)⁵⁵; *Arhim Eufrosin Poteca* (1788–1858)⁵⁶; *Arhiereul Neofit Scriban* (1808-1884)⁵⁷; *Mitropolitul Andrei Șaguna* (1808–1873)⁵⁸; *Episcopul Melchisedec Ștefănescu* (1823–1892)⁵⁹;

Trebuie să amintim și faptul că un număr însemnat de predici s-au păstrat în manuscrise, dintre care o mare parte se află în custodia Bibliotecii Academiei Române. Cele datate până în secolul al XIX-lea, inclusiv, sunt scrise cu caractere chirilice, dar nu foarte greu de citit. Prin eforturile cercetătorului Gabriel Ștrempel (actualul director al Bibliotecii), multe dintre aceste manuscrise au fost catalogate, alături de altele, din alte domenii⁶⁰. Transcrierea și publicarea acestora va fi deosebit de benefică pentru completarea imaginii asupra eforturilor omiletice anterioare secolului al XX-lea.

---

norod zise (ale Sf. Vasile cel Mare), în 1805; *Omiliii sau Cuvinte în Evanghelia Sf. Ioan*, ale Sf. Ioan Gură de Aur, 2 vol. (1787 și 1791) etc.

⁵⁵ Tipărește *Chiriadromionul lui Nichifor Theotoche*, Neamț, 1811; în manuscris: *Omiliile Sf. Ioan Gură de Aur la Faptele Sfinților Apostoli și Epistolele pauline* (7 vol.!).

⁵⁶ *Cuvinte panighirice și moralnice*, București, 1826, 367 p.; *Predici și cuvântări*, edit. de arhim. Veniamin Micle, Edit. Mt. Bistrița, 1993, 128 p.

⁵⁷ *Cuvinte bisericesti la diferite ocazii*, Bucuresti, 1868, 362 p. (format mic).

⁵⁸ Tipărește *Chiriadromionul lui Nichifor Theotoche, cu un adaos de cuvântări pentru sărbătorile domnești*, Sibiu, 1855, 473 p.; de asemenea, *Tâlcuirea Evangheliilor în Duminecile Învierii și ale sărbătorilor*, Sibiu, 1857, 206 p. (ed. II-a, 1860).

⁵⁹ A tradus din l. germană *Șasezeci și patru de cuvinte sau predice ale Sf. Ioan Hrisostom*, Bucuresti, 1883 (după K. J. Hefele).

⁶⁰ A se vedea *Cataloagele cu manuscrise*, vol. I-IV, București, 1978, 1983, 1987, 1993; Semnalăm faptul că cel puțin 75% dintre manuscrisele catalogate de G. Ștrempel au conținut religios; dintre acestea aprox. 40% sunt omilii și predici; cele mai frecvente, aprox. 25%, sunt necrologurile, provenind îndeosebi din Ardeal.